

Петре Бакевски

ЦРНО ЈАГНЕ, ДИВ БАЛКАН

(фрагменти)

...

4.

ПРЕТХОДНАТА 1935-та година во Скопје дојде Велимир Живоиновиќ-Масука. Тој беше театарски режисер и поет. Министерството за просвета и култура на Србија го назначи за управник на *Српскојто народно позориштие* крај Вардар. Речиси целиот ансамбл на *Позориштието* беа дојденци. Театарот се викаше „*Александар I Караѓорѓевиќ*“. Изградбата ја беше почнал Бранислав Нушиќ уште во 1921 кога бил управник на *Српскојто народно позориштие*, а театарот крај Вардар заблескотил дури во 1927 година. Се менувале многу управници, Срби, а низ театарот продефилирале и голем број српски артисти, режисери и драматурзи. Новиот амбициозен управник сакаше да постави драма од домашен, и како што велеше, од локален автор и тоа со тематика од „*јужносрбијанскиот живот!*“. Масука веднаш се сети на еден таков автор. Го беше запознал во Белград како пејач во Хорот на белградската опера. Тој знаеше дека овој локален автор има напишано драма под наслов „Печалбари“ која таму во Белград пред неколку години му ја беше дал на читање. Масука тогаш работел како режисер во Белградскиот народен театар. „Печалбари“ била напишана на македонски јазик. Драмата му се сторила сценична, ама Театарот не пројавил интерес за неа и за непознатиот автор, обичниот хорист во белградската опера. Тој обичен хорист тогаш во Белград го викале Антонио Пановиќ. Уште од најраната младост се занимавал со литература, пишувајќи поезија, раскази, а копнеел да напише драма. Свирел и на виолина и таа љубов кон виолината му била силно срасната в срце, оти првата љубов кон виолината му останала и како трајна љубов. А тоа било вака. Антон Панов е роден во Дојран. Татко му бил член на Внатрешната македонска револуционерна организација и пренесувал тајна пошта во внатрешниот дел на виолината. Но, еден ден бил фатен и одведен во живата македонска гробница во подрумите на Беаз куле во Солун! Антон ја нашол виолината дома, и внатре, во неа, нашол и конспиративно предадено писмо. Поради тоа писмо татко му скончал во темните и мрачни зандани на Беаз куле. Оттогаш Антон постојано бил со виолината.

Во екот на Првата светска војна Дојран е запален, изгорен до темел, па семејството Панови морале да бегаат во Струмица. Оттаму Антон го продолжил школувањето во Белград. Во Средното музичко училиште „Станковиќ“ учел виолина и соло-пеење што ќе му овозможи подоцна да стане и член на Хорот на белградската опера.

Сè до 1936 година тој ќе остане во Белград кога изведбата на драмата „Печалбари“ во Скопје целосно ќе му го промени животниот пат. Масука го повикал во Скопје, му ја соопштил намерата дека би сакал драмата „Печалбари“ да ја постави на сцената на Скопскиот театар.

„Театарот е празен, луѓето не доаѓаат во него“, му рекол Масука. „Сакам нешто да направам. Мислам дека би било добро да ја преработиш драмата, да ја адаптираш, да го стегнеш дејството...“

Антон се вознемирил, направил неколку нервозни гестови, потскокнал од столот, ги сугурчил нозете една врз друга, остро реагирал. „Не гибајте го текстот“, рекол. „Секоја сцена, секој збор, секое дишење во драмата е доживеано, наше, изворно!“

Антон Панов особено се залагал во изведбата на драмата да учествуваат и двајца македонски артисти, Перица Алексиќ со уметничко име Прличко и Тодорче Николиќ - Николовски.

„Ќе биде тешко“, му одговорил Масука.

„Без нив нема премиера“, му возвратил Антон. „И публика ќе нема“, му додал.

Идејата да ја напише „Печалбари“ на Антон Панов му се родила во Белград. По завршувањето на оперските претстави, осамен упатувајќи се кон својот скроман стан во Чубура, тој го запознал Драги Силјановски, внук на белградскиот фурниџија Милош Силјановски кој имал фурни на улицата „Макензи“ во Белград.

Тие луѓе биле Македонци, од селото Миокази, од западна Македонија. Антон секоја вечер навраќал во фурнијата, ги слушал потресните и мачни приказни за тешкиот живот, за оддалеченоста од Македонија, од семејствата, па така лека-полека веќе ја составувал приказната за „Печалбари“.

Подоцна отишол и во нивниот крај, во Кичевијата, се запознал со најблиските, видел како живеат, како страдаат.

Откако Масука побарал согласност од Белград, било прифатено барањето на авторот во неговата пиеса да играат и двајцата посочени скопски артисти. Масука порачал во Кичевијата да сошијат специјални народни носии, автентични, оригинални. Тие биле исткаени и извезани од најдобрите ткајачки и везилки во Македонија.

Премиерата била вистински настан.

Но, единствен несреќен и тажен човек во таа скопска ноќ бил Антон Панов.

...

7.

АНТОН ПАНОВ беше енергичен човек. Животот го беше научил да се бори, да ги совладува и најтешките и кривулкави патеки, да ги прескокнува бурјаните. Штом ќе оствареше една цел, правеше неочекувани и несфатливи пресврти во животот. Така и по премиерата на „Печалбари“, тој исчезна од Скопје! Стана познат, популарен и славен писател, ама само тој знаеше дека си копнее по нешто друго. Тој го сонуваше Дојран и Дојранското Езеро. Тој сакаше таму да се врати, оти тоа му беше највруточниот извор од детството. И само таму ја чувствуваше слободата, својата слобода што му припаѓа, на која има право. Го имаше напуштено Дојран бегајќи од палежите и бомбардирањата на бугарската војска. Копнееше да се врати. Си купи нива, воденица и една стара куќа која брзо почна да ја обновува. „Печалбари“ се играше насекаде низ Македонија, но тој се повлече од јавниот живот. Почна да ја обработува нивата, ја разработи воденицата, се спријатели со рибарите. Беше опседнат со дојранските птици. Наутро тихум навлегуваше во крајбрежните трски, чекаше птиците да се разбудат, да полетаат во јато, а потоа ќе се загледаше во една птица, ја следеше во нејзиниот осамен лет над езерото, сè додека не се изгубеше во бистрата небесна синевина. Особено го интересираа осамениите птици, оние што го напуштаат јатото и сами се вијат над тивките езерски бранови! Првин немаше објаснувања за тие птици, но со време почна да доаѓа до некои сознанија. Така едно утро му надојде мислата дека тие птици се тажни. Потоа, сознанието го збогати и со помислата дека се гневни. Имаат голема тегоба, нешто ги мачи, ама тие осамени птици се и храбри. Гневот ги сили на храброст, на саможртвување. Не сакаат со никого мачнината и тегобата да ги споделат, се одлучуваат на самјачки подвиг, па izdelени од јатото, летајќи накај првите сончеви зраци копнеат да го дофатат сонцето. Кон сонцето летаат, а потоа вртежно се спуштаат, паѓаат како стрела удолу кон водата! Си помисли дека тие мечтаат кон нешто повозвишено. Имаат свој сон, своја цел. И тоа ги мачи, оти колку наутро да се вивнат кон височините, сепак бргу-бргу утринскиот пробуден сон им завршува во длабочините на езерските води. Се сети на Икар, на неговата желба да полета кон сонцето, се сети и на стопените крилја, на вртоглавото паѓање в бездна. Дали е тоа животниот круг? Неминовноста да се полета и да се падне?! И да се кружи, да се легнува и да се станува, да се сонува и да се бдее, сè додека не се дофати последниот здив на нурнувањето. Растајнувајќи ги тие мисли тој сепак дојде до некој свој заклучок дека сè завршува со паѓање. Тоа е последната животна станица. А по паѓањето е крстот и последниот бодеж во срцето. Тој бодеж на крстот се пробива низ меката земја на гробот, ама изделканиот врв завршува во мртовецот. Како да го прободуваат во срцето. Горе, над гробот, на распнатиот крст, таму каде што невешто се запишува името и годината на раѓањето и на смртта, на тој дел што сè позаборавно издржува на горештините и на дождовите, таму единствени слетувачи се птиците. А зошто птиците слетуваат на крстот, малку се одмораат од високиот лет, првкатаат со крилјата, ги врголат очите и скукулени гледаат во гробот? Птиците се душата на

човекот. По смртта, душата се претвора во птица, лета по небото, но пак слетува до телото на својот господар! Така некако ја заокружи мислата меѓу животот и смртта и се утеша со тоа дека се наоѓа во отворениот круг на животот! Се куражеше дека сè уште е на неизвесната патека за да ја бара смислата на својот сон! Му веруваше на Икар, веруваше дека големите распнати крилја кога и да е, еден ден ќе го победат жарот на сонцето, ќе допрат до недофатните и недостижни височини на опстојувањето.

Го запозна младиот рибар Чапа. Го сретна во зорнини. Во трските го сретна. Чапа се подготвуваше да го затвори пиликатникот и низ тесниот отвор птиците да ги намама во него, а потоа да им ги потсече крилјата! Антон виде дека тоа е простор заграден со трски, а одозгора покриен со мрежа. Внатре имаше мртви риби. Тие ги мамеа птиците да влезат низ тесниот отвор. Но, штом ќе влезеа внатре, птиците никако не можеа да излезат. Беа заробени. Тука Чапа им ги потсекуваше крилјата и ги префрлаше во мандрата, а тие се препелаа и жестоко се нафрлаа на рибите, ги прогонуваа сè до котецот.

„За кого ловиш риби?“ го праша низ трските додека Чапа стоеше на возвишената колиба што се потпираше на неколку забодени дрвени колци во водата.

„За стопанот“, му одговори Чапа и ја фрли повлата во водата, во котецот. Тоа беше еден вид црпка со мрежа, како тепсија. Кога ја подигна повлата, таа беше полна со риби. „Сите овие се за стопанот“, додаде, воздивна длабоко, ја истури повлата со риби во еден кош сплетен од трски и се загледа далеку во езерската мугрина.

„За кој стопан?“ го праша Антон.

„Секогаш сме имале стопани! Турци, Бугари...“, малку подзастана Чапа, ја наведна главата врз трските, тајум погледна во Антон, замолкна.

Антон забележа дека тој подголтна, не ја доискажа мислата, нешто го пресече.

„Доречи се“, му дофрли и го охрабри.

Чапа ја дигна главата, го погледна право в лице, фрли неколку откорнати трски во водата, го праша:

„Од тука ли си?“

Антон му кимна со главата, но забележа дека тоа не е доволно уверливо, па му одговори:

„Да, од тука сум. Тука сум роден. Татко ми беше рибар, ама војните, палежите, бомбите, избегавме...“ Застана, воздивна длабоко, фати една

трска, ја потегна, силно ја повлече, ја откорна, па додаде: „Други патишта, далечни патишта!“ Ја дигна откорнатата трска, ѝ ги погледна белите корени, се замисли, ги допре со рацете, тие беа чисти, белозлави, па продолжи: „Сите сакаат да ни ги откорнат корените! Постојано нè откорнувале, ама оваа трска на друго место не може да се пресади. Колку да ја корнеш, таа само тука расте. И тие птици, тие, твоите, на друго место не можеш да ги затвориш! Трската и птиците се едно, едно место, едно живеалиште, една земја и едно езеро! И сè е тука и никаде на друго место не може ништо да се пресели, да се разнесе!“ Ја фрли трската во водата, корените ѝ блештукаа низ бистрината, тивките бранчиња се прелеваа низ зелените лисја на трската, ги галеа, ги освежуваа. Трската не пропаѓаше во водите. „Гледаш, и така откорната“, рече, „гледаш, и кога корените ѝ се истегнати од земјата, од длабочината, пак во водата се држи! И жива е, дише, плива, се прегрнува со брановите, шлапка, го врти стебленцето, сирка со лисјата кон виделината, тука е, меѓу своите е, не е осамена. Таа е само повредена, насила откорната, таа е ранета, боледува, ама истрајува до последен здив!“

Птиците беа црни, корморани, сè повеќе се разбеснуваа, споулавуваа во пиликатникот. Се насобираа, скокаа една врз друга, мавтаа со пресечените крилја, се прскаа со водата, а потоа во мандрата се нафрлаа врз рибите, ги прогонуваа до последен здив. Рибите скокаа, бегаа, бараа спас, ама завршуваа во котецот.

Чапа од височината на колибата му довикна на Антон: „Дојди! Качи се горе, на колибата!“

Антон се мислеше, зацапка низ водата, се пробиваше низ големиот густеж од трски, се искачи на колибата!

Се зазорувааше, над езерото се пресипуваа и сината и белата боја, тивко ветерче го ладеше по лицето, му ја носеше во одмин непреспаната ноќ! Се загледа во езерската шир, накај брегот надоаѓаа неколку дрвени кораби со рибари, ги фрлиле мрежите во водата, сега итаа кон брегот, го поздравуваа Чапа, му даваа знак дека треба да ги разбрка заспаните птици низ трските. Тие рибари ловеа на друг начин, со мрежи, оти откако ќе налетаа јатата риби, едни завршуваа во мрежите, а други беа намамени во ловиштата заградени со трски. Откако ги фрлиле мрежите среде езеро, разлетаните птици требаше да им ги намамат рибите. Чапа зеде една голема тенекија, почна да удира силно врз неа, дигна голема врева, од трските се разлетаа птици, многу птици, споулавено, налудничаво го фатија небото, се пробиваа низ синиот мрак и низ тенката белина на зорницата, летаа и бегаа накај езерската шир, кружеа, се згустуваа во јато, во црна точка, во црн облак се претвораа и сè повисоко и сè подалеку летаа допирајќи го другиот брег, а потоа кружеа во услупни кругови, го развлекуваа јатото, го издолжуваа, како долга опашка го растегнуваа на небото и летаа во кругови, во неколку хармонични живи кругови што се отсликуваа и во водата, се движеа под брановите како зјапната, крвожедна црна сенка.

Антон тогаш забележа дека во водата од далечина потскокнуваа риби, многу риби, некои скокалкаа над водата, правеа миговни бели скокови и повторно се нурнуваа во длабочините, беа вознемирени, во јато беа, во густеж, го впери погледот што е можно подлабоко и виде, цели јата риби споулавено надоаѓаа накај трските, накај Чапа, а над нив, во небесата, во исто растојание јато црни птици со распавтани ширни крилја, летаа и гракаа, се спуштаа ниско над водата, ги следеа, ги бркаа, им се отсликуваа крилјата во водата, како црни сеништа со испружени канци во лет посегаа по рибите. Антон помисли дека така е воспоставена некоја чудна и мистична бркотница меѓу небото и земјата, меѓу птиците и рибите, сè додека птиците не го направиле кружниот небесен свиок над трските и повторно се возвишија над езерото насочувајќи го летот кон другиот брег на езерото. Антон забележа дека другиот, подалечниот брег е пуст, нема трски, нема зеленило, додека овој на неговата страна е целиот обраснат во трски, во трвишта. Затоа тука спијат птиците. И додека тоа го забележа, Чапа им викна на рибарите да почнат да ги тегнат мрежите, тие се фатија за долгите јажиња, еден за друг се поредија, ги затегнаа јажињата, на еден знак силно повлекоа, влечеа како да ги извлекуваат првите сончеви зраци отаде планината.

Риби како небесен дар имаше и во мрежите и во заградените ловишта.

И Чапа продолжи со ловењето. Кога котецот се наполни со риби, оти кормораните, птиците со потсечени крилја крволочно чекаа и ги бркаа, ги набиваа во теснецот, а рибите прекутрупа, една врз друга, згрлавени се препелеа, Чапа ги засука ракавите на фанелката и машки, силно, почна да ја фрла повлата во водата и така во жесток ритам, зазбивтан, ја фрлаше и ја вадеше повлата полна со риби, ги истураше рибите во кошовите, пак ја фрлаше повлата, сè додека не наполни неколку кошови. Ги симна кошовите во коработ, се подготвуваше да замине.

Антон беше восхитен, но и збунет од глетката. Ту погледнуваше во рибарите што ги влечеа јажињата на мрежите, мигум ќе фрлеше скришен поглед во Чапа кој скокалкаше врз колибата наведнат врз котецот, ту погледот го насрчуваше и кон оние птици кои и натаму во издолжени, развлечени кругови го надлетуваа езерото. Тогаш забележа дека од јатото се изделува една птица, сè понастрана лета, ту ќе се доближеше, ту ќе се оддалечеше, одвреме-навреме како во грч ќе гракнеше. Тоа гракање го доживуваше како болен, осамен и очаен крик, ќе направеше птицата миговен вртеж како да беше ошумоглавена, немоќно се струполуваше удолу, а потем одеднаш, само што ќе ја допреше водата со крилјата, повторно се извишуваше, се доближуваше до јатото, ама не му се приклучуваше. Како да бегаше од некого, со страв лево-десно трепереше со крилјата, крикнуваше, му довикнуваше некому. Антон тоа го доживеа како немошт повик за спас или пак како некој силен небесен протест!

Одеднаш птицата молскавично се стрелна кон Чапа, накај него леташе, така му се стори в миг, право кон него леташе, како да ја привлекуваше светлината од очите на Чапа, сè пострелно иташе птицата, ќе се струполеше. Тресна птицата крај него, во трвиштата, во трските, во

водата шлапна, испушти последен болен претсмртен крик, издиша, врз водата ги испружи крилјата, главата ѝ висеше во водата, беше мртва.

Антон помисли дека птицата стрелаше директно во Чапа, како да сакаше да го убие.

Чапа ѝ фрли миговен поглед, ама продолжи со средувањето на полните кошови со риби во коработ.

Но, Антон се потресе од оваа глетка.

Се симна од колибата, ја подигна птицата, ѝ ги растегна крилјата, тие беа распердушени, бездушни, ѝ ја допре главата, се обиде да ѝ ја подигне, главата ѝ висеше, ѝ паѓаше со издолжениот врат, извесно време ја подржа в раце, помисли да ја изнесе на брегот, ама се сепна, се премисли, мртвата птица припаѓа на езерото, помисли, меѓу трските и меѓу тревиштата ѝ е местото, тука ѝ е гробот, полека ја спушти врз водата, нека ѝ е лесна душата, прошепоти, од длабочините на езерските води нека си го гледа небото, нејзиното небо.

Погледна во пиликатникот, таму сè уште имаше мртви риби, погледна и во мандрата, птиците со потсечени крилја сè уште ги прогонуваа преостанатите риби кон котецот, му стана мачно, му се стегна душата, тегоба го притисна в гради, посака што побргу да излезе на брегот. Погледна и кон Чапа, тој веќе се беше качил на коработ, се токмеше да направи круг околу трските, да го истовари на брегот богатиот лов.

Со тие тегобни мисли Антон излезе од трските и зачекори на брегот. Рибарите и натаму ги тегнеа јажињата на мрежите и вадеа богат улов. Некој радосно му дофрли дека ова е чудесен ден, богат лов, како сите риби од езерото да се втурнале во мрежите, ќе ги раскинат, но Антон не обрна внимание на рибарската среќа, туку продолжи тажен, замислен и растреперен од глетката со мртвата птица да чекори по брегот одејќи сè подалеку и подалеку додека не стивнаа рибарските дрдорења. Во мислите му надоаѓаа многу размисли, чудни премисли. Тој сфати во тој миг дека неговата земја и неговиот народ се наоѓаат во пиликатник. Затворени се од сите страни, има дојденци кои владеат со земјата и со народот, зборуваат друг јазик, сè именуваат со нивни зборови, на презимињата им додадоа -иќ, земјата ја нарекоа Јужна Србија, а нив Јужносрбијанци, пишува на свој мајчин јазик, ама не смее да го нарече македонски, оти тие, дојденците, владетелите, тој јазик го викаат јужносрбијански говор или дијалект, го прифати сето тоа во својата пиеса „Печалбари“, такво именување, такво етикетање, прифати да го ословуваат на -иќ, ама знаеше дека народот сето тоа мора да го истрпи, оти е затворен во пиликатникот на таквото време, некој го поттурнал, го намамил, му ги потсекол крилјата, не смее ни да запее, ни збор да изусти јавно, рибарите си ја тегнат својата мака од темните сенки на планините, си ја тегнат секоја мугра како утеша оти треба да се заработи парче леб, богатиот лов не им е само утеша, туку господов подарок, оти и господ колку да е

немоќен во вријавецот на нивниот пиликатник, пак им испраќа тенок, утрински сребренест сончев зрак да истраат, да издржат во својата скукулена, натегната и гламносана кожа.

И колку да беше растреперен и потресен од глетката со птицата самоубиец, мислата му отиде на Чапа, кај него беше сетил незадоволство, гнев, немир и непокој ист таков како и кај осамената птица што како самјак се издели од јатото и се стрелна кон езерските води, помисли дека мора да има луѓе, како и осамената птица, кај кои гневот ќе се пробуди, ќе ја искршат сплетената ограда околу пиликатникот, ќе ги искинат мрежите со кои и небото им е одземено, ќе крикнат, ќе се побунат, ќе се вивнат во новото време кое тие сами ќе го управуваат, сами да си посегнат кон својата слобода, да летаат со широко раскрилени крилја, оти друг не ја дава слободата!

Со овие помисли Антон се охрабри и себеси, го стивна и својот гнев, си вдахна утеха за да ги намали и осаменоста и потиштеноста. Си рече во себе дека треба да продолжи да пишува на свој јазик, да пишува за своите луѓе и за својот народ.

Така почна да ја пишува својата нова драма што ја нарече „Пиликатник“.

И, додаде, *„Посветена на илџициите самјаци, самоубијци“*.

Оттогаш секое утро гледаше во дојранското небо, го посматраше летот на јатата птици и особено го следеше летот на осамените птици, оние што се izdelуваат од јатото. Навистина тоа беа самјаци на небото. Ги имаше секое утро. Се качуваше и на колибата, со часови ја набљудуваше борбата меѓу птиците со потсечени крилја и прогонетите, исплашени риби кои бегаа пред долгите вратови и наострени клунови, но завршуваа во котецот, во подготвената стапица. Особено се возбудуваше кога птиците самјаци треснуваа во водата, мигум скончуваа.

Кога и да е, помислуваше, некоја ќе застане напред, пред јатото, сама, горделиво ќе се раскрили, кон сонцето ќе полета, по вжарената патека на Икар ќе се вивне, ќе го поведе јатото на широк лет над земјата!

И другите птици ќе ја прифатат! Мора да ја прифатат, оти нема птица која не сонува и не копнее да го дофати сонцето! Птиците, нели, се душата на човекот. И за сè треба жртва!

Да се сонува, да се лета!

...

9.

ОКОЛИНАТА на Дојранското Езеро е питома, блага. Во најголем дел од годината времето е топло. Рано расцутуваат јоргованите, а по нив и

леандрата. Според преданијата, Орфеј токму низ тие благи и питоми предели тагувал по Евридика. Додека свирел, по неговата музика се движеле и карпите и дрвјата, а дивите животни се восхитувале, се скротувале. Кога засекогаш ја изгубил Евридика, станал свештеник, а неговиот храм бил тука на брегот од Дојранското Езеро. Станувал рано, во мугрините, и проповедал, очаен и потиштен, дека луѓето треба да се откажат од ритуалното убивање на жртвите. Кога Дионис сакал да го посети, тој не му укажал гостопримство, зашто за него најголем бог бил Аполон. Со тоа ја навлекол омразата на Дионис, па овој ги наговорил Мајнадите да го убијат. Го начекале во храмот, му ги пресекле рацете и нозете, главата му ја однеле до реката Херба, ја фрлиле во водите, а таа и отсечена пловејќи пеела сè до морето. Во мигот на погибијата карпите и дрвјата што се движеле следејќи ја неговата тажна и волшебна музика застанале, ја испуштиле душата. Тие и денес стојат неподвижни. Оттогаш не се помрднале, го чуваат споменот на Орфеј. Заради гревот кон Орфеј, Мајнадите биле претворени во чинари со длабоки корени во земјата, а делови од телото на Орфеј биле закопани под нивните сенки. Токму на тие големи, разгранети чинари славејчињата и денес најубаво пеат.

Сисили беше опседната со митот за Орфеј. Брзаше да дојде во Дојран, на Дојранското Езеро, да го види и да го доживее тој митски орфејски предел. Додека патуваа со Станислав кон Дојранското Езеро, од лимузината често се загледуваше во попатните дрвја и ѝ се чинеше дека секое треперење на гранките и на лисјата ја потсетува на волшебната и тажна музика на Орфеј. Многупати ќе се загледаше и во некоја попатна карпа, размислуваше дали и тие карпи се скамениле и останале во своите несовршени форми токму во мигот кога е убиен Орфеј! Оттогаш веќе не се појавила ниту една сила да ги помести. Сè ѝ ја префрлаше мислата на Орфеј. Кога наближи до езерото, кога од зад планината ѝ се појави блескот во очите, помисли дека тоа е светлина што ја понесува во нов живот. Веруваше дека многу свои животни дилеми може да ги разреши токму низ светлината на митската зрачност. Таа ја носеше во себе вината за пород. Се самообвинуваше, бараше начин да се ослободи од тој товар. Веруваше дека не е сè завршено, дека ритуалот на жртвувањето може да има смисла и денес зашто опстоило низ вековите, го обновува животот, вдахнува нова надеж. Луѓето веруваат во тие надземни, небесни сили, животот се врти по неизвесните патишта на изгубеното и можното, сè што дофаќа окоето и сè што сеќава душата е магичен круг што го обновува животот. По смртта доаѓа раѓањето, од секоја згасната звезда доаѓа нова светлина. И звездите, како и човекот, се обновуваат, умираат и се раѓаат. Небото никогаш не останало пусто, беззвездено, како што и земјата никогаш не останала пуста, без луѓе. Жената и мажот се небесен, космички идеален спој што го одржуваат животот во бесконечна обнова. Но, на жената ѝ треба и митска, божествена сила. Тие митски, божествени сили некогаш ги покренуваат и најзаспаните, изгубените и безнадежни ембриони за плодно будење. Која е таа сила што ги покренува, што ги пробудува? Луѓето веруваат во митското, оти тоа е директно обраќање до небесните, божествени сили. Тоа е немошт јазик, волшебна комуникација со невидливото! Дали се повикуваат невидливите сили на минатото или на иднината! И тоа е чудесен спој, магична плетенка која ја зацелува раната

на минатото, а го повикува мевлемот на надежта, на обновата на животот! Силната светлина на полната, жолта месечина ја отсликува душата на човекот. Таа светлина пробива во телото на човекот, ги растреперува и најнежните чувства, покренува бури од немир, од непокој, ги покренува големите води, езерата, морињата и океаните, ги стивнува ветровите, а ги раздвижува крилцата на пеперутките за да го отпочнат својот прв, кревок и тенок лет во кожурецот на тишината, а потоа, токму од тоа прво треперење на крилцата почнува нов циклус ветрови, кои подзасилени и насочени кон далечните патишта околу Земјината топка ќе ги покренат бурите, ураганите! Сè е во зачетокот и во крајот. Сè се врти во магичниот круг од една до друга крајност, а тоа е кругот во кој се прекршува и доброто и злото, се бркаат, се допираат и бегаат едно од друго, се преплетуваат, се проткајуваат тагата и радоста, изгубените илузии и утехата, се привлекуваат студеното и топлото, северот и југот, ѕвездите згаснуваат крај згаснатите свеќи на гробовите, а на друга страна, ноќта ја процепува првиот крик на раѓањето, сè се допира, сè има смисла додека постои.

Сисили ја имаше изгубено вербата во љубовта. Не ѝ веруваше. Затоа сакаше да посегне по магичните простори на ритуалното. Беше прочитала дека секоја жртва која е упатена кон боговите, кон божествените сили, кон невидливото, има голема сила да ја возврати посакуваната желба. Тоа е простување на гревот, замена за гревот. Невиноста се распнува, тоа е цената за добрината! Со такво убедување дојде на Балканот. Но, го сретна Станислав, ја придружува, ја води низ овие нејасни, мешани и контрастни предели. И самиот Станислав почна да го доживува како господов знак, божествен подарок кој ѝ вдахнува сила да патува кон невидливото. Тој повторно ѝ ја врати надежта во љубовта. Имаше силно, необично чувство кон него. Доживеа ноќни потпалени огнови, трепет на телото, покосниците ѝ беа посилни од рамнодушноста, се расколеба во лондонското убедување дека и љубовта има знак на почеток и знак на крај, дека кога ќе згасне, засекогаш згаснува. Осети, виде, доживеа дека кај неа се случуваат големи промени. Ѓ се пробудија големите чувства што се пробудуваат кај секоја здрава, силна и убава жена. Таа пробуденост уште повеќе ја охрабри да го допре, дофати и вдахне орфејскиот предел крај Дојранското Езеро. Веруваше во магичната моќ на митските предели. Веруваше во митските карпи, во митските дрвја и во гласот на птиците што убаво и волшебно пеат зашто го пренесуваат копнежниот глас на Орфеј по Евридика.

Таа беше исполнета со возбуди. Трепереше, се доближуваше до благиот предел на Дојран. Го насетуваше мирисот на езерото, отстрана се загледуваше во шумите, дуваше тивко, благо ветерче што ја галеше низ отворениот прозорец на лимузината, таа веруваше дека патува по скалилата на светлината, дека крај неа седи Орфеј, тој ја води, од него извира митска сила, ја води кон светлина што треба да ѝ го промени животот. Сакаше да излезе победник над животот. Да излезе од сопствената стапица, да се ослободи од самообвинението. Не можеше да се помири со состојбата да биде жена што до крајот на животот нема да го почувствува крикот на детето излезено од нејзината утроба. Веруваше

дека нејзината младешка наивност, одземената невиност и сторениот грев ќе бидат заменети со невина жртва! Тоа е цената што мора да ја плати. Во нејзиниот јасен сон таа го гледаше својот иден пород. Тоа не беше привид, замаглено треперење со очите и загледаност во далечините на бескрајот. Ја растајнуваше во себе, во долги размисли и трепетни опсервации, на немо водење дијалог со тишината, со несониците и со бдеењата над сопствените мисли, помислата на жртвувањето. Ја бараше смислата. Не е тоа случаен ритуал, не е тоа ноќна забава под полна, светла месечина. И избраните места за тој ритуал на жртвување не се случајни. Има некоја митска поврзаност, нешто небесно што ги крепи на земјата, што ги оставило токму таму каде што се нашле. Во овие дојрански орфејски предели веруваше дека ќе најде, ќе насети, ќе открие такво место, некое дрво, несовершен голем камен, карпа, нешто необично каде што гласот на птиците, појот, црцорењето, летот, будењето мора да имаат синхронизиран однос, услупен, совршено доведен во склад со природата. Таа веруваше дека сите човечки тајни се кријат и постојат во природата. И дека постојат напишани правила. Постојат. И треба сето тоа да се најде, да се види, да се учествува. Клучот за допирање на тие тајни, повторно е човекот. Преку луѓето, преку нивниот молк, преку нивните тегоби, соништа и копнежи треба да се допре до митското место, а сето тоа да се внесе во себе, во душата, да се воспостави земен и небесен контакт. Круг е тоа, волшебен круг, во него е животот. Орфеј, откако ја изгуби Евридика, откако за векутумавек му исчезна од светлината, им се спротивстави на дионизиските ритуали. Тоа беше негова слабост. Целосно попуштање пред очајот, пред депресијата. Тој сам си го одреди крајот. Тој веќе не веруваше во животот и во љубовта. Тој не посегна по нова љубов, зашто освен Евридика не можеше да замисли друга жена. Се повлече во манастир, во очај. Со пламенчето на свеќата и низ бездушноста на мракот, ја прифати утехата како последен пораз. И да не го убија Мајнадите, тој ќе згаснеше како последно пламенче на догорената свеќа. Ќе скончаше од тага, од скрбност. Очајот му беше поголем од надежта. И посилен. Тој дури и престана да верува во моќта на боговите. Му се спротивстави на Дионис. Бараше оправдување за својата немоќ. Значи, не веруваше во божествените сили, во натприродните волшебства кои го направија волшебник, зрак светлина. Волшебноста на неговата музика ја имаше небесната сила додека во него траеше вербата во љубовта. Штом згасна вербата, животот и земното постоење му станаа непотребни.

Кога Сисили се најде на брегот од Дојранското Езеро, кога го фати подрака Станислав, сети дека стапалките по песокот ѝ се посигурни. Се загледуваше во водите. Тие беа тивки. Мали, бесшумни бранчиња се лазгаа по сино-зеленкавата површина. Дојранското ветерче беше тивко. Одвај ја галеше по лицето. Тоа беше топол галеж. Погледнуваше и подалеку. Погледот ѝ завршуваше до другата страна на брегот. Тој беше сув, безживотен. На оваа страна по која чекореше забележа дека растат големи трски, дека тоа е густеж од зеленило. Низ трските забележа и по некој дрвен кораб, закотвен. Беше изненадена дека сè уште постојат такви дрвени кораби издлабени од едно парче дрво. Како во некои дамнешни, многу стари правремиња, помисли. Тоа уште повеќе ѝ ја подзасили помислата дека чекори по митски предел, дека зад секоја стапалка го

секава дишењето на Орфеј. Ќе се подзавртеше назад, зад себе, ќе погледнеш со љубопитност во трагата на последната стапалка, ќе видеш дека тивко, мало, бесшумно бранче ја полеваше нејзината стапалка и тоа го сфаќаше како добар знак, дека некој ја секава. И Станислав беше молчалив. Ја оставаше целосно да се предаде на медитациите. Тој знаеше дека оваа жена е необична, носи пробуден дух на откривање. Но, тешко можеше да претпостави дека во нејзината свест се измешани копнежите за оживување на митското време за да ја објасни својата реалност. Кога ја праша за тоа, за потребата од оживување на митовите, и тоа, случајно, чекорејќи крај брегот на езерото, размислувајќи за моќта на природата и за нејзиното вечно траење, Сисили му одговори:

„Секој човек има потреба да си возобнови свој мит! Затоа и митовите траат, се продолжуваат. Инаку, тие би биле мртви! Така е и со природата. Таа не е скаменета, дадена еднаш засекогаш. И не е во совршена, тука во жива форма. И таа се менува, се прилагодува на промените, и самата предизвикува промени. Човекот е дел од неа. И зависен. Веројатно и природата е зависна од човекот. Сè е во зависност, во меѓусебно допирање. Мислиш дека езерото е затворено меѓу овие планини. Трае, не мрда, во стапица е. Но, гледај, во него бликаат животот, рибите, тревките... Над него, гледај, птици, птици летаат, гракаат и се борат да опстанат. Крај езерото сме ние, чекориме, молчиме, имаме свои мисли. И дали си ги читаме мислите? Проведовме прекрасни ноќи, бевме едно тело, споено, ти влезе во мене, те сетив како што оган се секава во утроба, патував по виожитни созвездија, тоа е величествен пат кон бескрајот, оти на тој пат не се патува сам, осамен и очаен. Сега те држам подрака, ние сме заедно, езерото, водата, небото, воздухот, шумите, песокот, сè е заедно со нас. И тишината е со нас. Молчиме, оти и јас и ти доживеавме нешто неочекувано. Ние сме копнееле за тоа, ама не сме биле свесни кога ќе дојде. И како ќе се случи тоа. Се обидувам да се објаснам себеси. Да најдам многу одговори. Не доаѓале тие сами, туку-така, од небото. И дождот не паѓа туку-така. Сè има свој тек, свое кружно патување. Ние сме во кругот. И нашите чувства се во него. Некогаш тој круг ни се чини дека застанува. Како да се закачува на некоја сува гранка, се вее на студецот, ни птица слетува, ни сончев зрак го засветува. Мислиш дојден е крајот. Сè е изгубено, безнадежно. Пустелија во душата. И тоа трае, трае. Го повикуваш Господ. Му мрмомириш. И палиш свеќа на својата икона. Преку пламенчето немо се загледуваш во ликот на светецот. Тој е оцарен од темните бои. Низ бакарната рамка секаваш дека постои во некој далечен свет, а близок ти е, му веруваш. Сам си, пред иконата, пред пламенчето на свеќата. Оживуваш нешто што не постои. Знаеш дека не постои ама му веруваш. Му веруваш, оти нема кому друг да му веруваш. Бараш утеха за себе. Бараш помош. Молитвите се утеха и помош. Ниедна молитва нема друга цел. Таа се обраќа за помош, за утеха. Кому се обраќа? На севишниот, на небесните сили. На невидливото. Во тебе, во тој миг, постои тишината. Дишењето ти е стивнато, се молиш, имаш своја приказна. Таа приказна му ја пренесуваш на невидливото. Ја ослободуваш од себе, ја пренесуваш некому кому му веруваш. Тој не постои, ама може да ја чуе. Може да ти помогне, да те утеша, да ти ја врати вербата. Пред сè, да ти го врати самочувствието. Повторно сè се враќа во тебе, како

маѓепсан круг. Тоа е магично патување. Замислено, посакувано, ама патување е. А секое патување е неизвесност. И надеж. И Одисеј патува, патува. Се бори со невидливи сили кои постојано му го одложуваат враќањето во Итака. Сето тоа има смисла додека трае...“

Зборуваше Сисили со занес. А, можеби и молчеше развееана со крилцата на тивкиот ветар. Се загледуваше во езерото, во небото, минуваше со погледот низ лицето на Станислав, тој ја слушаше, не ја прекинуваше, се обидуваше да проникне во нејзините мисли. Што е тоа што ја мачи оваа жена, се прашуваше Станислав. И зошто токму на Балканот се обидува да најде одговори и за себе и за своето време? Зошто има потреба да го напушти Лондон, својот бурен, богат и раскошен живот и да талка низ балканските предели во кои не знаеш кое од кое лето е попеколно, посуво и поизгорено, не знаеш од каде ќе пукне невидливата пушка на нетрпеливоста, на омразата. Овде е сè поделено. И таа поделеност трае со векови. Се прецртуваат границите, едни доаѓаат, други одат, постојано е напрегнато. Се живее со минатото. И нема ослободување од тие живи рани, оти не се зацелени, тешко се лекуваат. Минатото и историјата дури се поважни и од лебот. Сè е растегнато меѓу трепетот на молкот и пелтечењето на гневот. Дали тоа може да го сфати и да го разбере? Немаше одговор во себе, имаше колебливост, разни премисли. Се обиде да отпочне тивок, претпазлив разговор со неа.

„Тивко е“, ѝ рече.

„Нешто сеќавам во тишината“, му одговори Сисили. Беше занесена во тишината, загледана во питомите езерски предели. И мислите ѝ беа далеку, далеку. Се обидуваше да воспостави контакт, духовна рамнотежа со природата. Низ тивкото ветерче се обидуваше да го смушне погледот отаде времето. Веруваше во тоа. Бараше златест зрак и се надеваше дека по неговите зрачни скалила ќе може да се искаче во невидливите височини на митските предели. Таа беше убедена дека митскиот простор е реалност. Постои отаде видливото, отаде сонот. И отаде знајното. Треба храброст, силно проникнување во видливото, а низ него ќе направи големо патување што еднаш во животот мора да се претвори во величествен, еленски скок! Затоа, по извесно молчење, му одговори на Станислав: „Силата се обновува!“

Станислав не очекуваше ваков одговор. Реагираше со изненадување. Подзастана, ѝ ја отргна раката, ја погали, сети нежност, сакаше на оваа прекрасна и преубава жена да ѝ каже еден обичен збор. Силен збор. Од срцето, од душата. Долго се мислеше кога ќе дојде тој момент, кој е најпогоден мигот да биде искрен, да ја погледа в очи, на усните да ѝ го пренесе најубавиот збор од своето срце. И одлучи тоа да биде сега, тука на брегот на Дојранското Езеро, во овој трепет, сега додека ја гали по лицето, додека ѝ се мушка во светлината на очите, додека вистински стрепети како кротко суштество целосно предадено на своите искрени чувства. Ѐ рече: „Те сакам!“ Ѐ рече уште еднаш: „Те сакам!“ Нежно ја бакна, ѝ ги допре усните како златест изгрев, „Те сакам“, ѝ рече, шепот беше, златни, небесни зборови беа, силни, громовни, ветерлави,

покренуваат и светкавици и изгреви, и молк беше, и молитва, и утеха и надеж, сè беше собрано во тој збор, и минатото и сегашноста, и реалното и митското, и исчезнатите времиња и надојдените иднини, сè во еден збор што ја изразуваше целата негова смисла на постоење во овој миг. Нема ништо посилно во човекот од тој збор. Целата смисла на постоењето е во тој збор, во мигот кога ќе се изговори. Долго се патува до тој миг, долго се собираат жарчињата на кои согоруваат буквите од тој збор. Бега гласот, се подголтнува, се враќа во грлото, се суши, се препела во пеплиштето на немоќта, повторно полетува на крилцата од феникс, се обидува да ја дофати виделината, се сепнува, се бори, се тркала, паѓа и се возвишува, се тркала низ суводилици, го зафаќаат вејавици, немири и неспокои, очајот му ги обесува буквите на свилен конец, им ја цеди душата, некогаш се обраќа на празно небо, ги нема ѕвездите, ја нема светлината, некогаш белата несоница му го успива гласот, паѓа во огнови во кои како деланки, како жарчиња догорува душата, сила е тоа, невидлива и незнајна која го покренува човекот, се покренува во него за да изговори: „Те сакам!“ О, каков величествен миг од кој сè почнува одново. Како раѓање, како првичен крик од утробата, како завиделување по долгиот, густ мрак на ноќта, како првиот блесок на сонцето, полетуваат птиците, почнуваат да го учат првиот лет, ја допираат светлината, го развејуваат ветрецот со крилцата, паѓаат удолу, кривко, ама веднаш се дигаат во височините на небесата, го освојуваат летот, небото, трае тоа, трае, величествен миг е.

Сисили потскокна, како птица пркна, сети дека полетува, го прегрна, силно го стегна, го бакна, леташе, леташе.

Над нив летаа бели птици, вртеа со опашките, врцкаа, вртоглави летови правеа, ги раздвижуваа облаците над езерото.

Сисили потрча по плажата, неколку големи, величествени скокови направи пред Станислав, како да сакаше да се приклучи на белото јато птици, високо да летне, небесата да ги дофати, оттаму да му мавта, и повторно во неговите прегратки да слета, скокалкаше, се вртеше пред него, Станислав се смееше, беше среќен, ја продолжуваше нејзината издолжена сенка во водите, до другиот брег ја растегнуваше, таа беше божица, жена што спојува два брега на едно разделено езеро, Сисили ја раскопча шарената цветна кошула, ја раскопча наврапито, ја соблече, ја развеа на ветрецот, ја фрли на крилцата на ветрот, кошулата се развеа на брегот, леткаше, леткаше, падна врз песокта, Сисили ја соблече и долгата сукња, ја остави зад себе, скокалкаше, се вееше на ветрецот, трчкаше по плажата, првин полека, а потоа и Станислав забрзано трчаше по неа, ѝ довикнуваше, „Ќе те достасам“, Сисили сè побрзо трчаше, му бегаше, ги соблече и останатите парченца од алиштенцата, нејзиното тело беше совршено на ветрецот, ги привлекуваше сончевите зраци, околу неа кружеше сонцето, целото сонце, имаше силен одблесок, сонцето се вртеше околу неа, се насобираа и се множеа силни, зрачни, златести зраци, се насобираа и ја претвораа во блесок, Станислав трчаше по неа, во светлината влезе, во жариштето, во огништето на блесокот, се слушаа нивните гласови, гласно бревање, од светлината се разлетуваа и алиштата на Станислав, кошулата, панталоните, се вееја на ветрот и паѓаа врз

песокта, се слушаше нивното сè погласно бревање, небото се мешколеше, се разбашкари, облачињата се згустуваа, потемнуваа и се лелееја едно во друго, тие фрснаа во водата, по нив и светлината севна, се разлеа во водата, зашумолија трските, зафучија, како силен ветар да ги зафати, се извиткаа, шумолеа, завиваа, фучеа, се покрена езерото, заплискаа брановите, се прелеваа еден врз друг, секавица севна, над езерото молскна, блескавец небото го растревожи, молнии остри беа, грмна, затрешти, како гротница од небото потекоа дождови, се истури небото, се затемни, се свечери, трските се виеја пред налетот на ветровите, здивена сурија, улав кикот, бичуваа ветровите, фучеа, завиваа, северлива ѕвезда се пробиваше низ дождовите и грмежите, се пробиваше, час светнуваше, ту згаснуваше, приидувааше накај езерото, удољу, во разулавените бранови се прекршуваше, светнуваше и светкавицата ја мамеше од далечините на темнилото, меѓу трските молскаше, а тие беа таму, тие беа таму...

На издолжен кораб склештен меѓу трските, под отвореното небо на дождовите, грмежите и светкавиците, низ сиркањето на северливата ѕвезда, нивните тела се виткаа, со ветрот се сплетуваа, со фучењето на трските се потпалуваа, прпораа и се виткаа, брановите го подигнуваа коработ и го спуштаа, ту угоре, ту удољу, тој ги дофаќаше небесата, темните облаци, се спротивставуваше на светкавицата, дрвен кораб беше, од едно дрво издлабен, како од некои правремиња што останале заробени овде меѓу трските, силен беше коработ, силен, издржлив, ни секавица го сече, ни гром го разнесува, се виткаа телата во него, едно тело беа, сплетено, живо, едно тело врз кое падна северливата ѕвезда. Падна врз нив, во коработ падна, згасна.

Стивна небото, стивна езерото.

Зазоруваше, се виделееше.

Од трските полетуваа птиците за да ги истегнат од зад планината првите сончеви зраци. Првнуваа со крилцата, се вивнуваа над езерото, кон другиот брег го фаќаа летот. Летаа. Зелените листови на трските се будеа и се замиваа на тивките бели бранчиња на водата. Дрвениот кораб полека се нишкаше над водата. Од него се измолкнаа двете голи тела. Беа слободни, кликтави, дивни. Прегрнати излегуваа од трските. Далеку, од планината, зад нив се појави првиот сончев зрак. Првин беше сребрен, а потоа златееше.

Од него се слушаше гласот на Сисили:

„Тука е небесниот камен. Го сетив. Тој постои! Морам да го најдам!“

Тие чекореа по брегот.

Беа прегрнати и опсипани со многу сончеви зраци.

Го немаше Орфеј, ја немаше неговата волшебна музика. Од далеку, од трските ли, од езерските бранови, од небесата ли, господ знае од каде, доаѓаше тивко блеење на јагне.

Сисили го слушна, ама не се сврте.

Знаеше дека тоа е нејзиното црно јагне. Знаеше, му го сети гласот.

Продолжи да чекори по сончевата патека на утринското сонце.

...

10.

КАЈ ЧАПА РАСТЕШЕ гневот, незадоволството. Целиот лов мораше да му го предаде на својот стопан, а тој му даваше ситна заработувачка, колку да преживее. Се чувствувааше во стеги, како да беше насила втурнат во пиликатникот. Еден ден реши да отиде кај Антон Панов. Се беше распрашал кој е човекот, зошто дошол во Дојран, зошто живее осамен живот. Во Дојран слушаше разни приказни за враќањето на писателот во неговото родно место. Едни велее дека е протеран од Белград, други дека се одродил од својот народ, прифатил да го викаат Антонио Пановиќ оти Србите му дале многу пари, па сега се кае, бега од тој грев, не сака никого да види. И којзнае дали осаменоста го лекува гревот! Тоа е миговно бегство, на брзаница повлечен потег кој ја допира бездната. Се пропаѓа, се тоне, се допира дното. Чапа слушаше и други приказни за Антон Панов. Некои луѓе му зборуваа дека токми нешто големо, дека е поврзан со некоја тајна македонска организација која се подготвува да дигне востание против Србите. Тоа особено го беше заинтересирало, оти неговиот гнев кон Србите, кон сиромаштијата и кон заробеноста во пиликатникот, го предизвикаа да го побара. Чапа дозна дека тој е писател кој пишува на свој мајчин, македонски јазик. Дозна и за големиот успех на неговата пиеса „Печалбари“, ама сето тоа докрај не му беше јасно. Некои работи му изгледаа нелогични. Ако од српската власт е прифатен, му е изведена драма, станал славен, му дале пари, зошто се вратил во Дојран? Не можеше да најде логично објаснување, освен тоа дека е тајно испратен од организацијата, дека подготвува нешто големо и важно. А, Антон Панов беше свој, чуден човек. Ја сакаше осаменоста, од дете копнееше да се врати во родниот крај, го сакаше езерото, риболовот, и над сè птиците, оти тие од детството му гракаа во сонот, во несониците. Особено ги сонуваше таму во Белград, оти ноќите му беа осамени, долги. Мугрините ги пречекуваше сам, со студец во постелата, копнееше неговата татковина еден ден да биде слободна, замислуваше голем, блескотен театар крај Вардар, ама театар што ќе го изгради неговиот народ и што ќе се гордее дека во него ќе играат македонски артисти, слободно ќе зборуваат на македонски јазик и што еднаш ќе дојде слободата без потсечени крилја. Беше опседнат со пиликатникот. Сакаше да напише драма, така ја нарече, „Пиликатник“, тоа му беше идејата. Имаше многу симболика во насловот. Сега така го доживуваше својот народ и својата земја. Затворени во пиликатник, постојано некој им ги потсекува крилјата на луѓето, им ја

одзема волјата за живот, им ја сотрува слободата, ги затвора во мрежи над главите, им го смрежува и небото, а птиците прогонувачи им ги пушта да им ја цицаат крвта. Голема идеја беше тоа. Тој знаеше дека во птиците се крие душата на човекот. Секоја птица е една човечка душа. Но, како да ги разликува добрите од лошите птици, зашто на земјата постојат и добри и лоши луѓе. Тој одговор го бараше секое утро, особено кога се загледуваше во летот на птиците. И особено кога ги набљудуваше осамените птици, оти преку осаменоста, преку последниот крик, преку очајот и паѓањето, најмногу се патува кон вистината. Таа е скриена во паѓањето, миговна е, трепнува, може да се дофати. Тресокот на земјата, во водата, последната предишка пред скончувањето е порака што како глуво ехо се разнесува до човекот. Тоа е порака, голема порака, треба да се разбере и да се растајни. Но, како? Тоа го мачеше Антон, тоа му го кинеше сонот. Му пројуруваше трпнеж во душата, му пламнуваше немир и неспокој, ги бараше тајните патишта за одгатнување на големата загатка. Знаеше дека сè е поврзано, слеано, проткаено и зависно едно од друго. Земјата и небото се допираа, водите и сонцето постојат заемно, смртта и животот се условени едно од друго, постојат и љубовта и омразата, доброто и злото, изгревот и заодот, светкавиците и тишината, сонот и јавето, сè постои едно наспроти друго, и сè е условено, се врти во земната и свездена оска на постоењето.

Крај езерото, во густеж од чинари и тополи, си имаше воденица. Ја сакаше воденицата. Сам мелеше жито, си правеше брашно. Имаше направено и фурна, мала, колку за свои потреби. Во неа печеше убав, набабрен леб што мирисаше на буковина. Погolem дел од денот го минуваше на воденицата. Тука и пишуваше. Тоа беше негов свет во кој ги стивнуваше јансите на осаменоста.

Чапа дојде пред воденицата. Го побара Антон. Се чудеше како може писател да работи, да живее во воденица. И зошто му е воденица? Само што се поздравија, Чапа му рече: „Велат, си бил писател. Ти си првиот човек-писател што го запознав. Писателите се чудни луѓе. Така сум слушал. Ама, ти не ми изгледаш чудно. Обичен човек, добро развиен, мажиште. Сам ли си?“

Антон не знаеше на што побргу да му одговори.

„Некој ти ја наполнил главата со разни бубалки“, му рече.

„Не се бубалки“, му возврати Чапа. „Јас сакам да читам. Сум читал повеќе книги, знам нешто за некои писатели“.

„Остави ги книгите, батали ги писателите!“ му рече Антон, одмавна со раката, влезе во воденицата, а миг потоа извади две столчиња, повторно влезе, изнесе масиче, го покани Чапа да седнат. „Седни, не сме во пиликатник, бре“, додаде, се насмеа, па продолжи: „Имаш ли некоја мака?“

Чапа носеше кратка коса, црна, очите му играа во лицето, беше слабичок, но печено момче, жилаво, пред да изговори некој збор ги

мрдаше, ги шеткаше јаболкниците во образите, вртеше лево-десно со главата, нервчик. Тоа за што дојде кај Антон не беше мака! Како да му одговори? Помисли малку, се почеша по кратката, црна коса, седна на столот, му рече:

„Немам мака. Не е тоа мака!“

„Тогаш што е работата?“

„Имам една идеја, скриена желба, коп-неж, сон, морам да летнам одовде“.

„Да летнеш?!“ се зачуди Антон.

„Да летнам! Да, да летнам!“

„Како да летнеш?“

„Како птица. Птиците летаат. Како нив сакам да летнам!“

„Ама, човекот не може да лета“.

„Може!“

Антон помолкна, стана од столот, направи чекор-два кон влезот на воденицата, се сврте кон Чапа, го праша: „Сакаш ракија?“

Чапа беше изненаден од понудата. Не очекуваше дека ќе биде срдечно пречекан, па уште и почестен со ракија.

„Ракија“, зачудено возвикна. „Да, сакам, сакам!“ го рече тоа, иако дотогаш не пиел ракија, ја избегнуваше, не сакаше и покрај тоа што многу рибари го тераа понекогаш и да се напие. Овојпат веднаш ја прифати понудата од Антон оти му беше важно со овој човек да поразговара, да му ја каже својата идеја, да се спријатели и да му помогне да летне како птица.

Антон донесе шише со ракија, две чоканчиња, влезе во воденицата и бргу-бргу се врати со неколку големи црвени домати, носеше и чиниче, рече, „Да си направиме и малку мезенце, оти ракија без мезе не се пие, убива ракијата“, па пак влезе внатре, извади зејтинче, киселинка, донесе и солца, троа сиренце, „Козјо е, убаво, најубаво сирење!“ додаде и почна да ги сече доमतите, да го подготвува мезенцето. Ги наполни чоканчињата, го фати своето чоканче за врат, го потчукна другото, му рече на Чапа: „Ајде, на здравје!“ Чапа голтна од ракијата, лута беше, остра, серт, голтна уште еднаш, сети како низ грлото му минува оганче, гори, низ градите му пламнуваа жарчиња, го згрчи лицето, лутеница го стори, воздивна длабоко, „Оф“, рече, „ама ракија!“

Антон се насмеа, голтна уште еднаш-два пати од своето чоканче, па со насмевка му рече:

„Сакаш птица да бидеш! Да леташ, а!“

На Чапа му попуштија градите од лутата ракија, од огнот, па низ неколку пуштени солзи што му се тркалаа низ лицето, низ насмевка рече: „Полута не сум пробал. Отров!“

„Не е отров“, му одговори Антон. „Добра ракија е. Машка. Ако си маж, ако си здрав и прав, ако сакаш да се правиш силен, да ја крепиш снагата на рамената, на нозете, мораш да пиеш добра ракија! Сè има врска со природата. И доброто и лошото постои во природата. И добрата и лошата ракија ја има во природата. Само, прашање е кој што сака да си земе од природата. Тоа ти е како трпежа. Многу работи на неа има, па ајде избори го најдоброто. Е, јас си ја избрав ракијата. Најдоброто од мојата трпежа со која ме дарува природата!“

Чапа не го прекинуваше. Почна да му се одушевува на Антон. Леле, како зборува човекот, си рече во себе. Досега вака никој не ми зборувал! Ги подрашири очите, го напрегна погледот, целиот се предаде во лицето на Антон. Кога Антон подзастана, тогаш Чапа го праша:

„А, од што ја правиш ракијата?“

„Од црници“, веднаш му одговори Антон, го зеде шишето и ги дополни чоканчињата.

„Од црници!“ пак зачудено воскликна Чапа. „Па, тие насекаде ги има! Полно е нашето поле со црници!“

„Тоа е мојата трпежа“, му одговори Антон. „Тоа е, полето. Овде сè има. Од големи, црни црници ја правам. Ни една црница не е колвната од птица. Ги берам во мугрите, пред да се разбудат птиците“.

„Зар птиците колваат црници?“ праша Чапа.

„Ако сакаат високо да летаат, езерото да го надлетаат, ако сакаат далечните облаци да ги дофатат, отаде планината да стрелнат, тогаш првин се наколвуваат од црните, од големите, од најсочните црници! Зар ти мислиш дека птиците така летнуваат, ќе се разбудат во гнездата, ќе првнат со крилцата, ќе ги отворат очичките, и ајде, летај над езерото! Нема таков лет! За сè треба сила, храброст, подготовка, некој контакт со природата, со божјиот дар!“

Чапа беше занемен. Го погледна полното чоканче со ракија, помисли на божјиот дар, ама душата му се стегна, му се склешти, немаше сила повторно да голтне ракија, помисли на огнот, на солзите по образите, помисли дека во стомакот жарчиња ќе му горат, друго се сочните, свежи

црници, а друго е ракијата, помисли, не ќе е тоа вистинската сила, лага ќе е, измама, можеби шега тера писателот со мене, ако, нека тера шега, интересен човек, досега ваков не сум сретнал, со природата си зборува, со птиците, за сè има свое толкување, со таков човек сакам да бидам, со таков, оти тие се ретки!

„Јас имам сила“, рече Чапа. „Имам волја, сакам да летам... Како птица да летам!“

„Си чул ли некој човек досега да лета?“

„Сум чул“.

Антон го погледна момчето отстрана, под око, голтна од чоканчето, си рече во себе, „Нема шега со ова момче“, мезна од надробените домати, зеде од козјото сиренце, „Мезни, мезни“, му дофрли на Чапа, и Чапа се замези, ама не го фаќаше чоканчето, а Антон го праша:

„Кој е тој човек?“

„Икар“, одговори Чапа.

„Го познаваш?“

„Не“.

„Па, од каде знаеш за него?“

„Сум слушал“.

„Од кого?“

Чапа ги натмури веѓите. Не можеше да се сети од каде ја знаеше приказната за човекот што си направил големи крилја и што летал кон сонцето, но ја знаеше, сè знаеше за тој Икар. „Знам... Знам дека секој човек може да лета! Секој човек може да сонува, а еднаш секој сон се остварува!“

„А, твојот сон?“ претпазливо му рече Антон. „Зар твојот сон е во летањето?“

„Да, во летањето. Јас верувам дека можам да летам. И не сакам да останам тука, во пиликатникот. Секое утро им ги сечам крилјата на птиците, ги гледам како збеснуваат и налудничаво ги прогонуваат рибите. Потоа, не можат да летаат. Никој со поткастрени крилја не може да лета. И јас не можам да останам тука, не можам да живеам затворен во нашиот македонски пиликатник! Постојано некој ни ги сече, ни ги поткаструва крилјата. И на татко ми и на дедо ми и мене. Нема живот тука. Морам да летам, мора да летам, мора да постои начин да се лета како птица.“

Човекот и птицата се од ист род, под исто небо и под исто сонце се кукнати. Ист воздух дишат, иста земја, исто езеро имаат. И небото им е заедничко. Зошто да не можам да летам? Ќе си ставам крилја, ќе се качам на височинка, од некоја висока карпа ќе полетам, над езерото ќе летнам, а потоа ќе го фатам ветрот, угоре, угоре кон небото, ќе ги дофатам облаците, со нив ќе летам, кон светлината, кон сонцето ќе летам, оттаму сакам да си ја видам мојата земја, езерото, полето, над Солун сакам да летам, над Шар Планина, над Пирин да се размавтам со големите крилја, целата земја да си ја надлетам, под моите крилја да си ја приберам, цела да биде, моја, твоја, наша, на сите, оти вака само се препелкаме во пиликатникот, се препеламе, наутро скрб си собираме, навечер смркнати молчине, пред икона свеќа си палиме и се молиме, се срдиме, а кому му се молиме, не знам, оти не го знам господ кому му се молиме, не доаѓа, ништо не ни носи, ни среќа - ни радост, ни слобода, ни слободен лов, што друго да правам, кажи, што можам друго да правам освен да бидам птица!“

Антон го слушаше со големо внимание. Сфати дека навистина во момчето има некој занес, дека сè му е дојдено преку глава, го чувствува ропството, сеќава дека неговата земја и неговиот народ немаат слобода, но дали решението е во летот, си помисли, дали не е тоа бегство или само потаен, несвесен, исконски копнеж за слободата! Не е ли тоа романтичен занес, фантазија што ја надминува реалноста, нешто искривено, претерано, човек заробен во својата немоќ, па сонува, сонува, бленее, бега во облаците, се откорнува од себеси, од својата душа и се предава на божјите духовни судбини! Не ќе е сè така нереално, си рече, не ќе е, оти сепак и него го мачеа истите прашања. Побегна од Скопје, виде дека не е свој во својата земја, не е слободен човек што може со гордост да се изразува на својот јазик, да се кажува тоа што е, сè му е прекрстено, прилепено и изменето, мора да се поклонува пред туѓи луѓе, затоа побегна од луѓето, дојде овде во Дојран, во куќичката, во воденицата, дојде да живее сам, со птиците, со природата, со езерото, да најде мир и спокој, можеби ќе дојде време кога ќе ја напише драмата, ќе го објасни пиликатникот на својата душа и на својот народ, ќе се побуни, ќе крикне, ќе свика на сет глас за да ја пречека слободата! А, таа слободата, и колку да се крие, и колку да се плаши под туѓите стеги, да се притајува, и колку да е далечна, мора еден ден да дојде, да полази, од небото ќе слета, од брановите на езерото ќе исплива, од планината ќе бунне со првите сончеви зраци, рибите во езерото ќе ја пречекаат, ќе потскокнуваат над водата, нема да се плашат пред налетот на црните птици, оти и бели птици ќе летаат, мора да има и бели птици, во слободна земја и бели птици летаат, нема да има пиликатници, сè ќе припаѓа на минатото, оти и животот ќе се обновува, сè ќе има свој почеток оти крајот беше допрен, крајот, а после секој крај почетокот почнува, така е во природата, на трpezата на природата, тоа што е најубаво треба да се земе, да се избере, ќе дојде најубавото, ќе биде накитена трpezата, ќе се сети тоа, мирисите на слободата се најсилни, омајни!

„Имаш ли крилја?“ праша Антон.

„Имам“, му одговори Чапа.

„Си ги пробал?“

„Не“.

„Треба да се проба“, му рече Антон, стана, направи еден круг околу масичето, го поттурна столот, беше нервозен, го беше полазила некоја возбуда, немир, нешто науми. „Треба да се проба... Треба да се проба“, промрмори повеќе за себе, се загледа во далечината на езерото, „Не е далеку другиот брег“, рече, „не е далеку, може да се прелета езерото, оттаму и птиците летаат кон нас, кон трските, на оваа страна, и тука остануваат, се засолнуваат, преноќуваат, тука е кругот на нашата тајна, треба да се проба, ако се прелета езерото, може да се дофати и сонцето, значи, има надеж, може да се дофати и слободата!“

Чапа се израдува, сфати дека Антон ја поддржува неговата идеја, скокна од столот, рече: „Ако сакаш, можам да ги донесам крилјата“, Антон се премисли, „Не, чекај“, му одговори, „треба сè добро да испланираме, сè треба да се предвиди, ветрот, птиците, сонцето, белите облачиња, сè треба да биде проверено, нема брзање, сè е во природата, сите одговори и сите разгатки се во неа, таа е наша, еднаш мора да биде со нас, исцело да биде наша, само нам да ни припаѓа, нашиот господ да биде со нас!“

„Па, што ќе правиме?“ праша Чапа.

„Ќе чекаме“, му одговори Антон.

„Зошто да чекаме?“

„Сакам да го насетам ветрот“, му одговори Антон. „Од него сè почнува. Сакам да знам од каде почнал да дува, каде оди, дали ќе го одмине езерото или ќе го заветри, по него летаат и птиците, и езерото бранува или спие, и рибите траат долу во водите, сè мора да биде со нас, оти мора да успееш, Чапа, мора да успееш, некој мора да почне да лета, од нашата земја да лета, да ги рашири крилјата, да лета, да лета, да си ја надлети целата распарчена, поделена и отуѓена земја, да ги пробуди луѓето од сонот, да ги ослободи од стравот, сите да гледаат во тебе, во твоите големи, размавтани крилја, да гледаат и да поверуваат дека може и да се лета, во својата земја може да се лета, мора секој да лета, оти слободата со крилја се пробудува, во лет доаѓа...“

Чапа беше збунет. Немаше трпение, сакаше веднаш да ги донесе крилјата, во трските ги беше скрил, кај пиликатникот, таму му беа најсигурни, долго време ги плетеше, од шиблинките на трските ги плетеше и сè поголеми ги правеше, пораскрилени, зашто сакаше целата земја да си ја надлети, и Солун да го види, и Шар Планина и Пирин, сите реки и езера да ги надлети, жуборливите извори да ги сети, певот на птиците да се разлее низ целата земја, на луѓето од небесата да им мавта и тие од земјата со подигнати глави да му мавтаат, секој сон се остварува, нема сон што не се остварил, мора да се лета, крилјата се големи, ситно

сплетени, везенка е тоа од шиблинки, од *шревога бесна, од морничави шраги*, човекот и природата се едно, судбинско нешто се плело, мора да се успее, мора да се успее, затоа постојат птиците, затоа летаат, птиците се душата на човекот!

„Подготвен сум, верувај ми“, рече Чапа, потскокна во место, високо скокна, ги рашири рацете, „еве овде, на рацете ќе ги закачам крилјата, големи се, силни“, додаде, мавташе со рацете, се вртеше во круг, па потскокнуваше, веќе леташе во место.

„Ајде да одиме зад воденицата“, му рече Антон и го прекина во немирот. „Ајде, таму има голема карпа. Велат од небото паднала, чудна е, таинствена. Ноќно време испушта чудни звукови, наутро зрачи со посебна светлина, пред сонцето да изгрее свети, крај неа има голем чинар, ја прикрива, ја чува, на него некогаш имало многу птици, чрчореле, завивале, а сега ни една птица не слетува. Пред да почнат дождовите се вжарува, црвена е, жар, а потоа сивкаста, со црни шуплилки! Сум слушал многу приказни за неа, тоа е местото од кадешто ќе полеташ!“

Се упатија зад воденицата, од десно, над ќерамидите, од сувосидицата, се издолжуваше голема, остра карпа. Над неа надвиснуваше голем, разгранет чинар. Под карпата течеше јазот, жубореше и влегуваше во воденицата, а од другата страна, кога ја заобиколија карпата, низ тревиштето, низ бурјанот се кривулкаше мало патче кое водеше до езерото. Чапа никогаш досега не ја забележал оваа карпа и ако сега Антон не беше го повел да ја видат не ќе знаеше дека тука крај езерото има такво нешто. Карпата навистина му изгледаше необична. Беше навалена накај езерото, издолжена, свртена кон исток, кон изгревот, горе врвот ѝ беше остар, шилест, се загледа во него, виде, таму на врвот имаше место колку за две стапалки, значи може да застане човек, си помисли, кога ја допре, сети студенило, карпата беше студена, иако сонцето печеше, печеше, а чинарот ја криеше својата сенка, ја немаше, тоа уште повеќе ја подзасили помислата дека ова е необична карпа, таинствена, потоа зеде малку да се качува по неа, се лизна, падна, Антон се насмеа, му рече, „Гледаш, не можеш ни да се качиш на неа, а сакаш да леташ“, му ја подаде раката, Чапа стана, се загледа во карпата, му беше чудно што се лизна, а сè му изгледаше природно, карпата имаше пукнатинки, шуплилки, имаше остри мразулци, можеше ногата да ја стави, со рацете да се потпре, ама пак падна, не го прима карпата, го отфрла, во неа има сила, помисли, некоја сила што не го прифаќа, го трга, го отфрла, „Ништо насила не може“, му дофрли Антон, „Почекај малку, чекај, сè ќе си дојде кога треба“, се тргна Чапа, се тргна неколку чекори назад, со страв погледна во карпата, му се стори дека се издолжува, над него, кон езерото ја фрла долгата сенка, тоа беше продолжената сенка на чинарот, а потоа се возвишува, кон небото, кон сонцето се зголемува, го остри врвот, засветува, се вжарува, сонцето го врти на остреот, гледај, гледај, сонцето в жар се стори, на врвот е, се врти над карпата, Чапа падна на земи, падна, тресна, се струполи во тревиштата, во бурјанот, сонуваше дека веќе лета!

Кога се пробуди, лежеше во воденицата, а крај него седеше Антон.

„Летав“, промрмори Чапа.

„Не“, му одговори Антон.

„Ама летав“, беше упорен Чапа.

„Сон беше“, му рече Антон, стана, му донесе чај, „Напиј се чај“, му рече, му го подаде филцанот, Чапа потстана од постелата, голтна, „Не ми е ништо“, рече, „се чувствувам добро“, се измолкна од постелата, стана, застана на нозе, не чувствуваше слабост, „Мислам дека летав, видов силна светлина, вжарена и... паднав! Изгледа паднав!“

Ја наведна главата, беше тажен.

„Ќе леташ“, му рече Антон, го поташка по рамо, „не смееш да бидеш тажен, немој да се откажуваш. Секој сон се остварува, ти реков!“

„Ама“, затепка Чапа, „ама... знаеш, човекот не е птица... Не може да лета... Небото е за птиците, земјата е за луѓето...“

Антон сфати дека Чапа е преплашен, му треба кураж, поттик и охрабрување.

„Ако е речено да леташ, ќе леташ“, му рече. „Ако си ти тој избраниот, ако ја носиш ѕвездата на својот народ, ако си господово чедо, ќе леташ и нема страв, нема треснување на земја. Ќе леташ над езерото, ќе си го оствариш сонот, оти твојот сон го сонуваат илјадници луѓе, ама сите не можат да летаат. Еден ќе летне, еден, оти такви се соништата на луѓето. Еден избираат, нивен човек, му ја вдахнуваат силата, сите по малку му вдахнуваат сила, му го пренесуваат сонот и го пуштаат да лета!“

„Зар јас сум тој“, праша Чапа, шепна, гласот му трепереше.

„Ти си“.

„Па, од каде знам дека луѓето ме избрале... Ми ги предале нивните соништа, ми вдахнале сила, како ќе го знам тоа?“

„Силата сама ќе дојде, оти си избраниот. Ќе полеташ, ќе сетиш дека ти леташ за сите луѓе од твојот народ!“

Чапа уште повеќе се растрепери.

„Ама“, продолжи да се сомнева во тоа што му го зборуваше Антон, „Ама... кој ме избрал! Крилјата јас сам си ги правев во трските. И сам си сонував дека еден ден ќе полетам над езерото. Никој не ја знае мојата тајна. Ти си првиот човек кому му се доверив!“

Антон малку помолкна, го погледна во очите, виде некоја чудна светлина, блештукаше светлината, искреше, виде дека сонот на Чапа се прелева низ светлината, виде нешто необично, силно и магично во очите на Чапа, виде крилја, големи, раскрилени, размавтани, потоа зад крилјата виде многу птици, многу птици, летаат, бели беа, јато, големо, сè поголемо јато, уште поголема светлина надоаѓаше, позлатуваше, сонцето беше, сите летаа кон сонцето.

„Земи ги крилјата“, му рече на Чапа.

Чапа не веруваше на тоа што го слушна од устата на Антон.

„Крилјата?“ со чудење праша.

„Твоите сплетени крилја“, му повтори Антон. „Оди во трските, кај пиликатникот, оди, земи ги крилјата, донеси ги тука, утре ќе леташ!“

„Ќе летам!“ со восхит, со трепетен глас рече Чапа.

„Ќе леташ, ќе леташ...“, повторуваше Антон. „Тоа го видов во твоите очи!“

„Не знам... Не знам...“, мрмореше Чапа, беше збунат, стравот му се потпалуваше, му трепереше телото, а истовремено сеќаваше дека некоја сила го поттикнува на лет, почна да се сугурчи в место, да ги шири рацете како да лета, сеќаваше дека нешто му надоаѓа, како поројче, како жуборлив извор, сила беше тоа, од некаде му го исполнуваше телото, душата, се храбреше, имаше чувство дека се зголемува, расте, се возвишува, ја напушта кожата на човек, себеси се напушта, излегува од неа, расте, расте, се зголемува, рацете му се раширени, крилести, нозете големи, големи, издолжени, во телото му завиваат ветрови, зар уште е човек, зар може да се излезе од сопствената кожа, не, тој веќе не е човек, тој се претвора во птица, голема, крилеста, ретка, единствена, избрана, божји дар е тоа, небесен, тој е избраниот, мора да лета, мора, избраниот само може да лета, тој е тој!

„Одам“, му свика на Антон. „Одам кај трските, одам по крилјата“, се стрча, стрелна, светулка се стори.

Се свечеруваше.

Сонцето беше паднато зад планината, отаде езерото.

Низ тревиштата, низ бурјанот скокалкаа светулки, блештукаа и ја повикуваа ноќта.

Антон се беше загледал во светулките, а низ нивното треперење ја гледаше сенката на Чапа, големата сенка како трча накај езерото, накај трските.

...

12.

ТАА НОЌ АНТОН не заспа. Го чекаше утрото, го исчекуваше Чапа. Излегуваше пред воденицата, шеташе околу неа, застануваше пред големата карпа, се загледуваше во светлата месечина. Беше тишина и само таа нечујно ја обвиткуваше тајната на големата карпа. Тој ја знаеше легендата за моќта на овој небесен камен. Од дете ја имаше слушано, а потоа постојано тие приказни се раскажуваа во разни верзии и со многу нови детали. Луѓето веруваа во небесната и во господовата моќ на карпата. А, штом луѓето веруваат, значи ја знаат и вистината. Веруваат во неа. Се зборуваше дека од памтивек карпата ја има моќта на оплодување. Потребно е да се принесе жртва, црно јagne, да се мине низ ноќниот ритуал, да се дофатат скриените божји сили, да зачне родот. Антон знаеше дека многу жени доаѓаат на карпата, мажите ги носат жртвите, црните јagneца, ги колат на карпата, се молат за идниот род. Знаеше за тоа, но никогаш со свои очи не беше го видел ритуалот. Ја допираше карпата со рацете, таа беше студена, се загледуваше во светлата месечина, како да сети дека меѓу светлината на месечината и студенилото на карпата има некој таен знак, оти светлината се галеше врз карпата, лазеше и се ширеше низ тревиштата, беше тишина, ама тишината зјапаше со отворена уста, како да очекува некого, езерото беше стивнато, ни шум на бранче, ни шепот на ветрец, птиците спијат, во трските спијат и си го чекаат утринскиот лет над езерото, сè некако беше вообичаено, тивко и нечујно, замолкнато и стивнато, сè беше настрелушено во исчекувањето на зазорувањето.

Ништо не се случуваше, ништо не се случи.

Откај езерото Антон ги почувствува мугрините. Низ синевината, низ прозирката на мракот, распавкаа трепетните крилца на белината. Ја забележа прозирната сенка на Чапа, се движеше брзо, откај езерото доаѓаше, откај трските, се зголемуваше сенката и сè повеќе му се приближуваше, виде, Чапа ги носеше крилјата, сенката правеше големи скокови, Чапа беше, иташе кон карпата, пред него застапа, воздивна длабоко, се смали сенката, Чапа од неа излезе, го стави врзокот на крилјата крај карпата, на неа ги навали, уште еднаш длабоко воздивна, му рече:

„Еве ги. Да ги одврзам?“

Антон му кимна со главата. Чапа почна да ги одврзува крилјата, да ги одмотува од врзокот, а потоа почна да ги шири, да ги растегнува. Ги распосла врз тревата, првин едното крило, а потоа и другото, големи беа крилјата, големи, таква птица досега никогаш не летнала над езерото, ќе треба многу ветар и божја сила, помисли, погледна во Чапа, тој веќе беше ги подигнал крилјата, си ги ставаше на рамената, си ги врзуваше, ги прицврстуваше за телото, ги поднаместуваше рацете на двете фатки под крилјата за да се држи цврсто, замавна со едното крило, тоа павна два-три

пати, горе-долу, истото го направи и со другото крило, и тоа павна два-три пати, горе-долу, се раширија крилјата, Чапа направи еден круг околу карпата, одвреме-навреме павташе со крилјата, ги разлетуваше, а потоа погледна во Антон, му рече:

„Готов сум! Можам да летнам!“

Антон се чудеше на сето ова, ама потрча по Чапа, се вртеше околу него, застапа под крилјата, му се доближи, го погледна в очи, виде, од очите на Чапа сиркаше силна светлина, сиркаше светлината и се ширеше низ мугрината, ја белееше, накај езерото се ширеше светлината и го будеше ветрецит, се почувствува првиот шум на брановите, зашуми езерото, се пробуди, и шумот на трските се сети, од листенце на листенце се пренесуваше тој шум и се множеше, жугнуваше зорницата, а Чапа почна да се качува на карпата, кроце, лека-полека се качуваше, чекор по чекор ја освојуваше карпата и сè погоре и погоре беше, Антон гледаше во него и му се чинеше дека карпата се возвишува, се издолжува, расте, сè е повисока, врвот ѝ засветува, сети тивок звук, од карпата доаѓаше, од карпата, се сврте лево-десно, да, од утробата на карпата доаѓаше, од душата на каменот, се засилуваше звукот и сè повеќе му го растреперуваше телото, мигум го подигна погледот угоре, кон Чапа, тој веќе се искачил горе, високо, о, колку е високо искачен, воздивна, ги ширеше крилјата, ги првкаше, ги разлетуваше, ветрецит се засилуваше како што и шумот на брановите доаѓаше позасилен, ги подигна рацете кон Чапа, ги подигна за да го поздрават, да му посака среќен лет, мигум карпата засвети, блештукна, звукот заечи од светлината, а Чапа скокна од врвот на карпата, се фрли во прегратките на ветрот и полета, полета... Боже, Чапа полета!

Антон потскокна в место, му мавна со рацете, „Летај“, му довикна, „Чапа, летај... Летаааај!“ а потоа потрча по него, ама Чапа сè повеќе се возвишуваше и накај езерото фати, ветровите го подигнаа, му ги зафатија крилјата, леташе, леташе... Тогаш Антон сети во очите, светлина му блештукна, тоа беше првиот сончев зрак, откај планината блесна, отаде езерото, мигна мигум, а потоа го виде Чапа како накај светлината лета, о, боже, крилјата му беа златести, ширум првкаа, го надлетуваа езерото и сè повисоко леташе, повисоко... Потрча Антон накај езерото, до брегот дојде, по Чапа мавташе со рацете, се радуваше, му викаше на сет глас, „Чапа, мој, изгреа сонцето! Летај! Летај! Летааај“, на сет глас викаше Антон, го будеше утрото, ја распоруваше тишината, ветрот се засилуваше и Антон помисли дека со сета сила се стрмнал накај Чапа, и тој сака да му помогне, „Ајде, дувај ветрецу, дувај“, мрмореше на празниот брег Антон, мрмореше и потскокнуваше во првите езерски бранчиња што му ги галеа стапалата, „Некој и од нашата земја мора да полета кон сонцето“, а потоа свика, крикна, грлото го распори, испушти вик од кој и тишината се стресе, грмна, „Чапаааа, и сонцето е наше, наше е! Кажи му, наше е, доста ни го земаа, ни го затемнуваа, и него го лажеле, со превез му ги врзувале очите, не нè гледало, сега кажи му кои сме, каде ни е земјата, нека си ги отвори очите, нека нè види со отворени очи, тука сум, Чапа, тука сум... На брегот, те гледам, летај, летаааај!“

Од викот, од крикот на Антон, зашумолија трските, од нив во еден лет бубнаа птиците, како обезглавени, зашеметени излетаа од трските, споулавени се раштркаа над езерото, полетаа...

А, Чапа ги беше дофатил височините, леташе над езерото, високо беше, оттаму сирна удољу, езерото му се стори малечко, како кутиче, море како форма на срце да имаше, ама затворено, во срце затворено, првпат го виде и другиот брег, тој, отаде, од другата страна, таму немаше трски, брегот беше сув, водата ги допираше карпите, а над нив веднаш се издигнуваше планината, првпат го виде тој брег оти тој припаѓаше на друга држава, езерото беше поделено, до половина наше, а од половина натаму на Грците, така ја поделија Македонија, во Букурешт, во 1913 година ја поделија, среде езеро ја нацртаа границата и само тие си ја знаеја границата, под водите ја нацртаа, ама Чапа никогаш со коработ не можеше да ја мине таа невидлива граница, само птиците оттаму фаќаа залет за да ги побркаат јатата риби и да ги втераат во ловиштата, во нашите ловишта, на нашата страна, а езерото беше наше, од памтивек беше наше, ама ни го поделија, кој нè прашал нас, Македонците, боже, што е наше, само ни земале и си делеле оти туѓото се дели, а ние векум да сме ти биле туѓи луѓе, туѓа земја и туѓ народ, на подавалник сме ти биле, па повелете, земете си троа од езерата и од планините, земете си троа од луѓето и од земјата, земете ни троа и од душата и од лебот, така било, така, ама Чапа сега лета високо, со свои крилја лета, како птица се стори, лета како птица, оти дојде време и ние Македонците своја птица да си имаме. Се исполни Чапа со голема гордост, го дофати небото, го виде сончевиот зрак, ги сети ветровите зад себе како го дуваат, му го олеснуваат летот, левтерно ги движеше крилјата, се насмеа во душата, сети, голема насмевка му ја беше полеало душата, сети дека дури сега е човек, сега, кога стана птица, сети дека е горделив претставник на својот род, на својот народ и на својата земја, сега ја сети силата на сончевите зраци... Погледна удољу, погледна, езерото му стануваше сè помало, се сврте, сакаше да направи круг, на брегот го виде Антон, го виде како монисто, како точка, како гламниче, му мавна со раката, од височините, од небесата му мавна со раката, ама дали Антон го виде тоа, сврти откај планините, сврти и повторно го насочи летот над езерото, чекај уште еднаш убаво да го видам, помисли во себе, уште еднаш убаво, од сите страни да го видам, оти мое е, цело е мое, и Антон убаво да ме види како птица, да види дека моите крилја се вистински крилја, дека можам да летам и дека не сонував, туку вистина беше, можам да летам, како птица летам, да види Антон дека птиците и луѓето се едно, имаат исти соништа зашто заедно можат да летаат, ама штом летаат тоа веќе не е сон, да му кажам дека езерото нема граници, наше е, птиците не знаат за граници, за делби и омрази, високо, овде, горе, на небото нема граници, о, да му довикнам на Антон, да го охрабрам, да знае дека нема ни пиликатници, ни потсечени крилја, нема прогонувачи, корморани со издолжени вратови и остри клунови, овде птиците и луѓето заеднички си летаат и сè е нивно што е нивно. Леташе и се вртеше во кругови Чапа, под него, забележа, под него летаат птици, ниско над водата летаат, тој беше над нив, извишен и воздигнат со најголеми крилја, се топореше со крилјата, подсирнуваше удољу, а пред него се отвораа бескрајните пространства, треба да полета

уште повисоко, уште повисоко, сонцето е високо, свети, блешти, треба да се патува до сонцето, до крајот на сонцето, лицето да му се види, насмевката, помисли на тоа Чапа, уште еднаш му мавна со раката на Антон, и се сврти да се стрелне накај бескрајните височини од каде што сонцето си ја полнеше својата вжештена топка, ама тогаш Чапа виде, црн облак накај него се наежавил, се жебуркосал, првин далечно му се стори, ама кон него идеше, во небесни бранови, во чад, и сè поцрн и сè поголем стануваше, сонцето му се замрачи, црнината го самрачи, од облакот се наслушуваа силни гракања, боже, зар и облаците гракаат, ама, еве, овој црн облак што се мешколи накај Чапа навистина грака, грака, грака, сè поблиску му е, го нема сонцето, ги нема мугрините, белините и виделината, Чапа сети и голема тежина на крилјата, тешко ги движеше, во грч ги павташе, мигум, во стрес, сирна удољу, и дољу, во езерото беше се надвиснале темнила, сети немирн шум на брановите, сирна накај брегот, ту на едната, ту на другата страна, ги немаше ни едниот ни другиот брег, го немаше и Антон на неговиот брег, ништо не се гледаше, сè беше зафатено во бури, во виулици, и небото гракаше, ечеше, прокоби се гласеа, и брановите трештеа, завиваа, рикаа, а Чапа сети дека нема сила во рацете, нема сила и во крилјата, одеднаш сети дека остри клунови го колваат, го туркаат надолу, сирна со очите, виде големи црни птици нафрлени на крилјата, ги колваат, ги тегнат тенките лески со кои ги беше сплел крилјата, му ги пердушат, се нафрлиле како мршојадци, ги парчосуваат, ги кинат и ги развлекуваат со острите клунови, сети дека крилјата му стануваат сè помали и помали, распердушени, раскончени, дека ја губи силата, ја изгуби силата на птица, и почна да паѓа удољу, удољу, стреловито да паѓа удољу, низ темнилото, низ црниот облак од разгракани и крвожедни птици...

Тресна Чапа во езерото. Фрсна во водите.

До дното тресна, под дното исчезна.

Има мигови кога застанува здивот. Се смраморува. Во грлото како мразулец се издолжува и како срча боде во душата. Таков се стори Антон на брегот. Немееше, скаменет, стврднат, сува грутка, очите му останаа отворени, клепките не му трепнуваа, сакаше да викне, да крикне, глас не испушти, сакаше да скокне, да летне накај езерото, по Чапа да се фрли, да го фати, да го спаси, скаменет беше, нозете не му се мрднуваа, стапалата в земи му се заринкале, се обиде да ги испружи рацете, тие како од восок да беа, не мрднуваа, прстите му беа слепени, не дишеше, не мрдаше, сè подлабоко пропаѓаше в земи, сакаше да погледне угоре, очите не му се врголеа, како да беа свргавени во тенок омалодушен зрак, како да згаснуваа, самракот се постилаше пред погледот, се растегнуваше пред него, се смрачуваше, сенката од планината надвиснала над езерото, потонува во водите, црна сенка е, голема, ама потонува, ја голтаат водите, птиците стивнаа, ги нема птиците, нема гракање, го нема белото, прозирно небо, и утрото и денот мигум, во еден одмин згаснаа, беше само тишина, ама зошто ти е тишината кога е сама и осамена, само таа на брегот, крај тивките, бесшумни води, зошто ти е таква самјачка тишина кога го нема

Чапа, го нема, ах, потона Чапа, до дното, под дното исчезна, го нема, го нема, не исплива!

Беше толку темно што не се гледаше ни езерото, ни брегот. И небото беше безсвездено. Сè беше слеано со темнилото. Оеднаш Антон сети шум од чекори. Му се приближуваа чекорите, стануваа почујни. Се размрда, ги опушти рацете, очите му се разиграа, се сврти в круг, виде дека е жив, се движи, се врти во кругот на темнилото, ама се врти, жив е, дише, ако нема ѕвезди, сеќава дека над него има небо, под нозете земја, сети дека и езерото тивко се разбранува, можеби Чапа го бранува, помисли, се израдува, го начули увото, шумолеше езерото, вистина шумолеше, живи бранови го допираа брегот, до неговите нозе стигнуваа, како да го погалија, сакаа да го каснат, му пројури трпнеж низ телото, му бликна гротница во душата, о, каква радост, тоа е Чапа, тоа е Чапа, викаше во себе, Чапа излегува од езерото, Чапа е жив, скокалеше в место, и од темнилото имало спас, секогаш може да се најде спасение, човекот никогаш не потонува, никогаш за навек не исчезнува, мора да има спасение, па дури и кога е темница, кога е длабоко и нечујно, кога небото нема ѕвезди и кога тишината е сама и осамена, кога е завиткана и во најцрната шамија на тагата, секогаш, секогаш има спасение, Чапа излегува од езерото, му се приближува, му го сеќава шумот на срцето, тоа е Чапа, тоа е Чапа!

Некој го поташка по рамото, човечка рака беше тоа, зад него беше, го тапкаше.

Се сврте Антон, се сврте, молскавично се сврте, беше побрз од секавица, лицето на Чапа сакаше да го види, Чапа жив да го види, да го прегрне!

Ама не беше Чапа, о, пусто небо и пуста земја, о, суво езеро и заспани птици, не беше Чапа, не беше Чапа!

Пред Антон, во темницата, пред него, токму пред него, сиркаа две светли очи, сиркаа, а околу нив мала, придушена светлина се разлеваше низ убавото, нежно и озарено женско лице! Жена беше, жена! Пред Антон стоеше, му го осветлуваше погледот.

„Ја барам небесната карпа“, му рече, со нежен, молбен глас му рече.

Антон трепереше, го слушна нежниот глас, женски нежен глас беше, пред него стоеше осветлено женско лице, таа му зборува, таа, жена со нежен глас, очите ѝ блескотеа, а во тенки сребрени преливи светлината лицето ѝ го осветлуваше, беше нежна, убава жена, пред него стоеше, за небесната карпа го прашуваше.

„Чапа оттаму полета“, прошепоти, жугна со гласот како трска што се лелее на првото утринско ветерче, „Чапа оттаму... Знаете, оттаму полета... Како птица полета... Над езерото леташе... Како Икар леташе...“

„За небесната карпа ве прашав“, повторно прошепоти женскиот глас. „Сакам да ја видам небесната карпа, да ја допрам, да ја погалам...“

Сети Антон вриеж во душата. Се разјари, збесна, сакаше да засаска, да ја истури својата жолч, тука, пред очите на непознатата жена да заискри, проклета да е таа карпа, сакаше да викне, да дрекне, да фрасне со гневни и лути зборови, да ја проколне, името да ѝ се запустити, поштук да фати, лимја, ама во очите му навреа солзи, омекна, немошница го фати, се залиса, гровна да плаче...

„Не ми ја споменувајте таа небесна карпа“, ѝ рече. „Нема таква карпа, нема небо, нема земја, ништо нема овде, ништо, и мене ме нема, и Чапа го нема, никој нема овде, сè е пусто, глуво и празно, нема и езеро, истече, се исуши, и Икар го нема, и сонцето се стопи, ние сме никој и ништо, не постоиме, земјата не постои, езерото не постои, сè е збришано, гледате, само темница, темнило, дури и ѕвездите изгореле, се спржиле, небо од пепел, пепел од изгорени ѕвезди, само бигор во душите ни остана, знаете ли што е бигор во душата, горчина, горчина, голема горчина што не се мери ни на една ѕвездена терезија, не се мери, оти нема таква терезија, горчина е тоа, голема горчина која е потешка и од најтешката небесна карпа, со векови сме вомјазени, ветросани, си стоиме пред нашите карпи и молчине, а тие се рутат во нас, во душата ни се рутат, се уриваат, се кршат, цвилеме во себе, олелекаме, како во мравјалник нè толчат, везден во непогодица, во пиликатник нè напикале, на мртвило нè мамат, скупчени пред туѓ олтар молитвите во скрбност си ги мрмориме, каква небесна карпа ни пуштил Господ, каква е таа карпа кога в душа јадот ни го пикнал, ни го посеал...“

Зборуваше Антон и солзите како поточиња му ги беа полеале образите, му течеа, се симнуваа по лицето, капеа долу на земјата, капеа, се ронеа, зборовите беа тешки, на земјата паѓаа.

Се поттргна жената наназад, се поттргна, оти пред неа поточиња потекоа, немееше оти тоа што го слушна ја растревожи, в срце ја штрекна, сети како карпата што в душа што си ја носеше се раздрмоли, се затресе, какви луѓе се овие, помисли, о, какви луѓе се овие, каква тежина си носат во душите, колку големи карпи, колку тешки карпи носат в душа, а живи се, постојат, значи има надеж, секогаш има надеж оти надежта е поголема и посвездена од сите паднати карпи, од сè што небото се ослободило, го истурило на земјата, така било од векутумавек, така небото и земјата со време си се разбрале, се поделиле ама пак си се прегрнале, само човекот го оставиле сам да талка на земјата и да копнее за небото, за височините, му ги подметнале карпите, височинките, планините, му ги подметнале колку да се мами, за да тресне на земјата, оти тука е кукнат, тука му е местото, од земјата создаден, во земјата се враќа, круг е тоа, неизвесно крукче, а додека го оди тој круг, тоа неизвесно крукче, само покосници го лазат, го бодинаат, трча, ита, никако да сопре, предишка да земе, да здивне, да се сврти назад, да си го слушне првиот крик, сè кон заодот ита, како проклетилак на вечниот одмин!

„Каде што има солзи и радост има“, рече тивко, нечујно, промрмори жената, за себе го рече тоа, длабоко воздивна, како да потиснува тежина во душата, да ѝ олесни. „И зборовите друга смисла откриваат. Многу се поотворени и поискрени. И тие се како човекот. Штом ќе си ја отворат душата, штом од душата на човекот извираат, силни се, како гром удираат! Сфатив“, го приподигна гласот жената, се доближи уште поблиску до Антон, му се загледа во очите, во лицето, како да ги впиваше преостанатите солзи што се разливаа по лицето, му се загледа со раширени очи, со напрегнат поглед, „ја сфатив вашата карпа, вашата мака, затоа и јас ја барам мојата карпа! Таму е мојата тежина, мојата мака!“

Антон се поттргна, поточно сакаше да се поттргне наназад, ама немаше сила, како да беше прилепен до жената.

„А, која сте вие?“ одвај изустри, тешко ги измолкна зборовите од себеси.

„Жена сум“, одговори таа.

„И жените имаат име!“

„Сисили!“ тивко и смирено одговори жената.

„Непознато име“, рече Антон, длабоко воздивна, рече: „Хм-хмм“, се накашља, живна, направи мал светлосен круг со очите околу очите на жената, сакаше убаво да ја погледне, да се увери дали навистина е жена, и која жена е таа со такво необично и незнајно име за овие краеве, посака веднаш, мигум да светне месечината, да ја осветли, да ги осветли заедно, тука, на брегот, сè да блесне, ден да се стори, море и повеќе од блескотен ден, сакаше многу светлина, многу светлина, можеби Господ ја донел оваа жена сега-засега само со нежен, тивок глас, со молбени зборови кои ја повикуваат магијата на небесната карпа, му провеа мисла дека ништо не се случува случајно, ни една појава, ни живите ни мрвите, ни темницата, ни светлината не се случуваат случајно, сè има магична поврзаност, сè е проткаено и сè има заедничка, сплетена нишка, како тенки, невидливи, свилени конци кои го поврзуваат животот и смртта, земјата и небото, каменот и птиците, така се сплотуваат мажот и жената, така зачнува и родот, љубовта ја потиснува омразата, смртта е секогаш победена со нов крик, смртта мора да биде победена, да се победи, да се сотре, нема смрт, има само живот, само живот, каде е Чапа, тој е жив, и под езерото е жив, и таму има живот, секаде има живот, Чапа мора да биде жив, оти животот е насекаде, еве жена пред мене, со нежен, молбен глас, небесниот камен го бара, да го допре, да го погали, магичните сили на плодноста сака да ги повика, тоа е нешто, тоа е големо, тоа е величествено, животот сака да го допре, да го погали, копнее по него, го повикува, секој има право на живот, секој има право да копнее по живот, по многу животи, животот е над сè, животот ја победува смртта, ајде, месечино, блесни, засвети, да ја видам оваа жена што стои пред мене, цела да ја видам, лицето да ѝ го

видам, изразот, очите, трепките, телото да ѝ го загледам, о, го сакам животот, ја сакам светлината!

Засвети месечината, првин ја распосла жолтата покривка на брегот, потоа уште повеќе засвети, над езерото се разлеа, тоа беа чудесни бои што ги прекршуваа малите, тивки бранови, Антон потскокна, сè молскаше и во виножитни бои се прелеваше, се возбуди, помисли, еве, небото ми ги чита мислите, сè има своја врска, сè е проткено, сплетено и сплотено, и мислите се живи, патуваат и се враќаат, сè е патување, животот ти бил патување, а и патувањето било живот, мислите прават земен и небесен круг, потскокнуваше и се загледуваше во издолжените прелеани бои накај езерото, а потоа го дигаше погледот накај планината, над неа облаците беа црвеникави, ја издолжуваа планината и ја воздигнуваа угоре, кон небото, значи земјата и небото се спојуваат, си помисли Антон, ете, сè има врска, сè се соединува, ништо не е разделено, ништо само и осамено не постои, сè се крепи едно врз друго и едно со друго, се спојува, планините патуваат накај небото, а небото се спушта на земјата, спој е тоа, живот заемен со свилени и невидливи конци поврзан, нема магии, суштината е во тоа, нема магии, сè е природно, така е создаден светот, така е зачат и човекот, сè од љубовта почна, првин е создаден човекот, за зачетокот е создаден и животот, а потоа е смртта, потоа, потоа, надошла, низ покосниците на омразата се провнала, се мушнала, се пикнала меѓу луѓето, на животот му се закарнала, вилнее, го демне, на секој чекор го мерка, му мавта со прстите, го плаши, го јаде во темниците, го грицка, од далеку го подјадува и чека, од скришно и невидливо место се волчи да го нападне, како злокоба, како чума што пепелта ја вее, ја разнесува!

„Пустелија е ова, непозната жено“, ѝ рече Антон загледувајќи се во светлата месечина. „И сите приказни се измислени! Овде нема ни една вистинита приказна! Сè е измислено. И земјата, и небесната карпа, и езерото и луѓето. Тие постојат и не постојат. Сè е привид. И јас не постојам, сенка сум, светулка згасната во ноќта. На погрешно место си дошла!“

„На вистинското место дојдов“, му одговори Сисили. „Тука сум, каде што треба. Го знам тоа. Сè што е притаено, скриено и што тлее, треба да се открие. Таква е и болката, притаена, скриена и тлее, треба да се пророшкари, да ѝ се открие гнездото каде е вгнездена, за сè има лек, верувам, верувам во тоа, оти никој не се родил со научен лет, и летањето се учи и болките се лекуваат!“

Кога го слушна тоа за летањето, Антон плукна на земјата, се налути, збесна.

„Не споменувајте ми го летањето“, срдито ѝ подвижна, удри со ногата во песокта, удри силно, се дигна прашина. „И летањето е привилегија. Само за некои!“

„Не“, му се спротивстави Сисили. „Не е така. Сè е од Господа дадено и сè се освојува! Има внатрешен глас, скриен, таи, ама зборува, потшепнува, повикува на акција. Во мене има таков глас, се буди, ме храбри... И јас тргнав на далечен лет. Мислам дека можам да полетам. Повторно да полетам, да ја совладам болката, да го дофатам мојот копнеж... Тој глас ме води... Довде ме доведе... На вистинското место сум, знам, ми шепоти, ме убедува! Покажете ми ја небесната карпа. Таму е мојот последен лет... Ќе успеам... Морам да успеам!“

Гласот на Сисили сè повеќе се губеше, стануваше потивок и потивок, како да шепотеше... Го зафаќаше ветреот, се мешаше со шумот на езерските бранови. И колку месечината стануваше сè посветла, блештеше, толку Антон сè помалку ѝ го откриваше лицето на Сисили. Таа му се губеше низ жолтилото, му се оддалечуваше. Сакаше да ѝ викне, да подзастане, да се врати, но виде дека се претвора во сенка посипана со сноп жолта светлина, светлината и сенката беа измешани, се движеа, се оддалечуваа, му бегаа, чекорот на Сисили ѝ стануваше сè побрз, и жолтата светлина иташе по неа, сè побрзо и сè побрзо... Во далечината, на брегот, сè му се претвори во точка, првин светла точка, па жолтеникава, а потоа и таа згасна, се слеа со темницата. Антон погледа угоре во небото, ја немаше и месечината. И таа згаснала.

Се завиделуваше, се мугреше.

Ги протри очите, сети голема тежина на клепките, товар беше тоа, веќе не знаеше што сè му се случи. Ја имаше или ја немаше жената! И дали навистина слушаше глас на жена, зар со неа зборуваше, пред него ли стоеше или сето тоа беше негов измешан сон!

Погледна накај езерото. Оттаму бели бранови надоаѓаа накај брегот, надоаѓаа и се претопуваа со белината на мугрите.

Го немаше Чапа, го немаше и неговиот глас.

Зачекори тажно, со тежок чекор, накај воденицата си тргна, плукна на земјата, луто и срдито плукна, опцу во себеси колку да му излезе бесот, кој ќе го разбере човекот, кој, како да се објасни вриежот во неговата душа! Се доближи до воденицата, погледот му застана на небесниот камен. Сакаше да го тргне погледот од тоа чудовиште, ама му се слепи, му застана, не мрдна. Од големата небесна круна на чинарот, низ гранките, се спушташе црно јагне. Низ лисјето се спровнуваше, на врвот од небесната карпа застана. Ја подигна главата, гледаше во него. Како да го чекаше. Повторно му се измеша сликата, му се замагли. Тргна накај карпата, накај црното јагне. Низ тревиштата, низ бурјанот зачекори, сакаше да го фати, да се увери дали е вистинска глетката, дали е вистинско јагне!

И само што се доближи до карпата, само што ја пипна, виде, горе на врвот на карпата го немаше црното јагне. Немаше ништо.

Плукна, крикна, офна, лелекна, со тупаница удри во студената карпа, газеше врз сопствените стапалки, в место потскокнуваше, лелекаше. Се јадосуваше, се прашуваше дали е живо суштество, дали постои! И зошто е? Па, дали тој самиот е привид и зошто призраци го мамат, си играат со него? Дали тој е згасната светулка и зошто светулки му се покажуваат и згаснуваат? Гледа црно јагне што не постои, од чинарот се симнува, од темницата излегува, а тој си стои црносан, смрачен, како сениште. А штом човекот ќе стане сенка, сениште, мрак, згасната светулка, веќе не е човек, си рече Антон, се скрбна во душата. Ништо не е, ништо, си велеше, се ронеше во себе и плукаше и пцуеше, лелекаше и офкаше, удираше со тупаницата по студената карпа, по себе удираше, по своето тело, по лицето, кожата си ја дереше, оти сенка е, смраморена, празна и изгубена, само карпата постои, студена е, следена, мраз.

Зазори, ден беше, ако воопшто постои и денот.

Зашумоли чинарот, се разниша, се зами од росата, шумна.

Од него, од големата разгранета круна, зацрцорија славејчиња!

Отаде езерото, отаде планината, нивното волшебено завивање го извлекуваше тенкиот свилен конец на првиот сончев зрак!

Орфеј тајум сиркаше.

Сигурно беше тука, во длабоките корени на чинарот.

(2006)